

AKADEMIA SZTABU GENERALNEGO
im. gen. broni K. Swierczewskiego

KATEDRA HISTORII SZTUKI WOJENNEJ

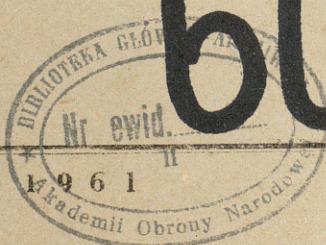
Temat: RADZIECKA SZTUKA WOJENNA
W LATACH 1921-1940 r.

CALOSC PRZYGOTOWAL DO DRUKU
mjr dypl. Stanislaw FERET

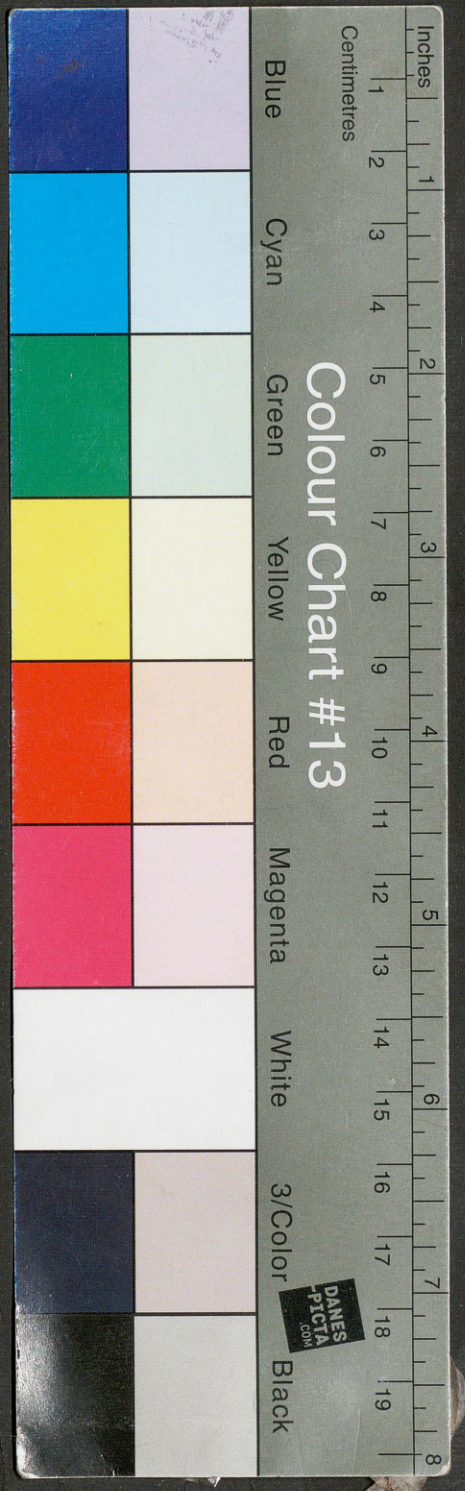
Biblioteka Główna
Akademii Obrony Narodowej
~~S7203~~

000203-003-0

60604

S203

AKADEMIA SZTABU GENERALNEGO
im. gen. broni K. Świerczewskiego

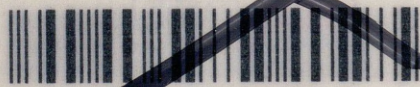
KATEDRA HISTORII SZTUKI WOJENNEJ

Temat: RADZIECKA SZTUKA WOJENNA
W LATACH 1921–1940 r.

CAŁOŚĆ PRZYGOTOWAŁ DO DRUKU
mjr dypl. Stanisław FERET

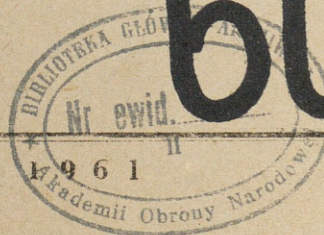
Biblioteka Główna
Akademii Obrony Narodowej

~~S/203~~

~~0-000203-003-0~~

60604

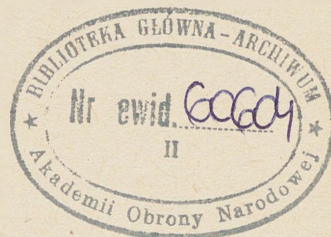
S/203

AKADEMIA SZTABU GENERALNEGO
im.gen.broni K. Świerczewskiego

KATEDRA HISTORII SZTUKI WOJENNEJ

Rok szkolny 1961/62

105

Temat: RADZIECKA SZTUKA WOJENNA W LATACH 1921-1940.

Całość przygotował do druku

mjr dypl. Stanisław FERET

Warszawa-Rembertów

listopad

1961 r.

Temat: Radziecka sztuka wojenna w latach 1921-1940.

Część I. Węzkowe problemy radzieckiej sztuki wojennej w latach
opracowanie/ 1921-1940 /mjr dypl. St. Feret/.

Wstęp.

- I. Radziecka teoretyczna myśl wojskowa w latach 1921-1940.
- II. Radziecka doktryna wojenna w przededniu wybuchu Wielkiej
Wojny Narodowej /strategia, sztuka operacyjna i taktyka
w działaniach zaczepnych i obronnych/.
- III. Radzieckie Siły Zbrojne w latach 1921-1940.

Część II. Radziecka nauka wojenna w przededniu Wielkiej Wojny
/wypisy/ Narodowej /tłumaczył W. Szenman/.

W s t ę p .

W latach 1921 - 1940 zarówno Radzieckie Siły Zbrojne jak i sztuka wojenna przeszły okres burzliwego rozwoju. U podstaw tego rozwoju leżały gruntowne zmiany gospodarcze i polityczne, jakie zaszły w ZSRR w tym okresie oraz wynikający z nich fakt zwycięstwa socjalizmu.

Radziecka nauka wojenna określiła charakter przyszłej wojny i wskazała kierunek rozwoju sił zbrojnych i sztuki wojennej. Określiła w ten sposób drogę rozwoju teoretycznej myśli wojskowej i doktryny wojennej oraz strukturę organizacyjną i sposoby przygotowania sił zbrojnych do przyszłej wojny w obronie ustroju socjalistycznego przed agresją państw kapitalistycznych.

W opracowaniu rozpatrzymy szerzej jedynie teoretyczną myśl wojskową i doktrynę wojenną ZSRR oraz ogólny rozwój organizacyjny radzieckich sił zbrojnych w latach 1921 - 1940. Inne zagadnienia jak np. doświadczenia bojowe z działań na Dalekim Wschodzie w latach 1938-1939 i wojny z Finlandią na przełomie 1939/1940 r. poruszone zostaną jedynie wzmiankowo.

I. Radziecka teoretyczna myśl wojskowa w latach 1921 - 1940

Radziecka teoretyczna myśl wojskowa zrodziła się i rozwijała w oparciu o naukowe podstawy marksizmu - leninizmu. W oparciu o te podstawy stawiała ona sobie następujące cele : poznanie obiektywnych praw rozwoju nauki wojennej i walki zbrojnej; opracowanie odpowiadających im naukowych podstaw organizacji i przygotowania sił zbrojnych; określenie zasadniczych sposobów i form prowadzenia zwycięskich działań wojennych przeciwko agresywnym armiom państw kapitalistycznych^{x/}. Radziecka teoretyczna myśl wojskowa ukształtowała się w ostrej walce z poglądami teoretycznymi opartymi na zasadach nienaukowych.

W latach 1921-1924 na łamach radzieckich czasopism wojskowych głoszone wiele różnych poglądów. Wskazywały one na to, że w szeregu podstawowych zagadnieniach pewna część kadry dowódczej, szczególnie wyższych oficerów byłej armii carskiej, którzy przeszli na służbę Armii Radzieckiej, stoi na błędnych pozycjach. Niektórzy z nich błędnie określali wartość armii kapitalistycznych w przyszłej wojnie. Uważali oni, że państwom kapitalistycznym w przyszłej wojnie nie uda się utworzyć armii masowych. Wyrażali oni błędne mniemanie, że w przyszłej wojnie Armia Radziecka walczyć będzie z niedużymi lecz silnie uzbrojonymi armiami zmechanizowanymi państw kapitalistycznych. W związku z tym wysuwano nie -

x/ N.F. Kuźmin "Na straży mirnego truda 1921-1940" Wyd. Moskwa 1959 r.

słuszne propozycje o natychmiastowym zreorganizowaniu Armii Radzieckiej w podobnym kierunku i postawieniu jej w stan gotowości bojowej. Było to żądanie nie tylko niesłuszne, ale i niemożliwe do zrealizowania w warunkach ogromnego wyniszczenia gospodarczego kraju i konieczności jego odbudowy. Przez pewien czas w ZSRR głoszona była również szkodliwa teoria burżuazyjna "o wiecznych i niezmiennych zasadach sztuki wojennej". Zwolennicy tej teorii twierdzili, że zasady wojny i walki zbrojnej są niezienne w ciągu wielu wieków, że praktyka działań bojowych przynosi jedynie nowe formy dla niezmiennych, nienaruszalnych zasad sztuki wojennej.

Nie było też jedności poglądów w zagadnieniach dotyczących roli tego czy innego rodzaju sił zbrojnych i rodzaju wojsk w przyszłej wojnie. Wśród części kadry dowódczej istniał pogląd, że wojska pancerne, w przyszłej wojnie w operacjach i walkach, odgrywać będą drugorzędną, pomocniczą rolę. Szczególnie duże sprzeczności poglądów istniały w zagadnieniach pojęć i zadań strategii i taktyki. Niektórzy wyrażali pogląd, że strategia i taktyka nie są nauką. W związku z tym wysuwano twierdzenie, że strategia stanowi tylko zbiór pewnych rad i zaleceń wybranych z doświadczeń historii wojen odnośnie działań strategicznych i taktycznych. Z twierdzeń tych wyciągano niesłuszny wniosek, że opracowanie strategii radzieckiej winno polegać na dobraniu takich właśnie rad, zaleceń i doświadczeń wypływających z historii wojen wszystkich epok. Oczywiście, że taka "strategia" nie miałaby nic wspólnego z nauką marksistowsko-leninowską i nie byłaby w stanie rozwiązać pomyślnie zadań stojących przed nią w przyszłej wojnie.

Nie było też naukowego określenia pojęcia taktyki. Jedni uważali, że pojęcie to winno polegać na daniu gotowych recept odnośnie postępowania we wszystkich możliwych wypadkach sytuacji bojowej. Inni sprowadzali taktykę tylko do prostego opisanie istniejących rodzajów uzbrojenia i ich wykorzystania przez wojska. Inni jeszcze rozpatrywali taktykę jako zbiór ogólnych praw prowadzenia walki.

Potrzeba dania jasnej, naukowo uzasadnionej odpowiedzi, na szereg ważniejszych zagadnień dotyczących teorii wojennej, była konieczna ze względu na to, iż bez jej opracowania rozwój radzieckich sił zbrojnych był poważnie hamowany, a nawet niemożliwy.

Zastój w rozpracowaniu radzieckiej teorii wojennej w pierwszych latach po zakończeniu wojny domowej spowodowany był również wynikiem antypartyjnej działalności L. Trockiego, który w tym okresie stał na czele kierownictwa wojskowego Armii Radzieckiej.

Trocki nie uznawał nauki wojennej. Twierdził on m.in., że jej część składowa, sztuka wojenna, jest tylko zwykłym rzemiosłem. Starał się on wykazać niemożliwość zastosowania nauki marksistowsko-leninowskiej w nauce i sztuce wojennej. Trocki negował również doświadczenia wojenne Armii Czerwonej w dziedzinie strategii, prowadzeniu operacji i taktyki, zdobyte na polach wojny domowej i w walkach z zagraniczną interwencją zbrojną w latach 1918 - 1920. Równocześnie Trocki hołdował burżuazyjnej sztuce wojennej oraz burżuazyjnym teoriom wojennym jakie zaczęto głosić po pierwszej wojnie światowej. Trocki i jego zwolennicy dążyli do skompromitowania za wszelką cenę teoretycznej myśli wojskowej rozwijającej się szczególnie w wojskach radzieckiej Ukrainy i Krymu pod kierownictwem M. Frunzego. Trocki zmierzał do stoperdowania najważniejszego zadania postawionego przez partię komunistyczną, które nakazywało konieczność wszechstronnego przygotowania wojskowego ludności i kontyngentów /rozerw/ dla armii masowej Związku Radzieckiego.

Rozgromienie trockistów i oczyszczenie od nich szeregów Armii Radzieckiej zapoczątkowały zwycięstwo i późniejszy rozwój radzieckiej teoretycznej myśli wojskowej, której podstawy już wcześniej określił W. Lenin, omawiając szeroko cechy charakterystyczne współczesnych wojen okresu imperializmu^{x/}.

W oparciu o wskazania Lenina radziecką myśl wojskową szeroko rozwinęli M. Frunze, J. Stalin, K. Woroszyłow, M. Tuchaczewski, B. Szaposznikow, W. Triandafilow, A. Świeczin, W. Grendal, K. Kalinowski, A. Łapczyński, S. Mierzyninow i wielu innych działaczy i teoretyków wojskowych^{xx/}.

U podstaw rozwoju teorii strategii radzieckiej legły doświadczenia kierownictwa strategicznego w wojnie domowej 1918 - 20. Zostały one m.in. uogólnione w książce wydanej w 1923 r. pt. "Przy czynek do zagadnień strategii i taktyki rosyjskich komunistów". Praca ta określała szereg głównych, teoretycznych problemów radzieckiej sztuki wojennej w ogóle, a strategii w szczególności. W pracy pokazano silny związek i zależność strategii wojennej od strategii politycznej. Pokazano również jej istotę oraz znaczenie planów strategicznych i taktycznych oraz znaczenie roli wyboru prawidłowego kierunku głównego uderzenia. W pracy pokazano również zależność form organizacyjnych sił zbrojnych od ogólnych warunków rozwoju gospodarczego kraju oraz

x/ W. Lenin "O wojnie, armii i obronie Ojczyzny" Tom II str. 104, Wyd. MON 1959 r.

xx/ Istoria Wielikoj Otieczestwiennoj Wojny Sowjetskogo Sojuza 1941-45, Wyd. Moskwa 1960 r. str. 438. Tom I.

podkreślona została szczególna rola pracy politycznej w wojsku, jak też i znaczenie czynnika moralnego. W pracy podkreślono również zależność zmian form i sposobów prowadzenia wojny od zmian w rozwoju produkcji i społeczeństwa. Podkreślono również, że "formy organizacji armii i rodzajów wojsk przystosowują się obowiązkowo do form i sposobów prowadzenia wojny. Ze zmianą tych ostatnich zmieniają się pierwsze".

W pracach M. Frunzego, który łączył w sobie cechy rewolucyjnego marksisty i wybitnego działacza wojskowego, znalazły szerokie uzasadnienie najważniejsze problemy radzieckiego budownictwa wojskowego i wykorzystania sił zbrojnych w walce z silnym przeciwnikiem. Frunze uważał, że jednym z głównych warunków określających wykonanie przez siły zbrojne zadania obrony socjalistycznej ojczyzny jest jednolitość poglądów we wszystkich zagadnieniach nauki wojennej. Problemom tym poświęcił pracę pt. "Jednolita doktryna wojenna, a Armia Czerwona"^{x/}. W pracy tej Frunze dał wszechstronną analizę istoty wojen współczesnych, charakteru budownictwa i zadań sił zbrojnych oraz ich organizacji i sposobów działań. Przez jednolitą doktrynę rozumiał on całokształt poglądów na organizację wyszkolenia i wychowania armii.

W związku z tym, że w omawianym okresie w ZSRR rozpowszechnione było szeroko mniemanie o potrzebie zlikwidowania armii regularnej i przejściu na organizację armii milicyjnej, Frunze zgodnie z decyzjami X zjazdu partii komunistycznej występował przeciwko tym szkodliwym dążeniom.

Opierając się na zasadach marksistowsko-leninowskich Frunze w artykule pt. "Front i zaplecze w wojnie przyszłości" wnikliwie rozpatrzył charakter przyszłej wojny twierdząc, że jeśli nie całkowicie to przynajmniej częściowo będzie ona wojną maszyn, wojną manewrową. Wskazał on również na potrzebę ścisłej więzi tyłów i zaplecza z frontem w przyszłej wojnie. Frunze przywiązywał dużą uwagę do wyposażenia Armii Radzieckiej w nowoczesną technikę bojową. Zalecał odpowiednie opanowanie tej techniki przez człowieka. Bez tego - twierdził on - nawet nowoczesna technika będzie martwa.

Określając kierunek wyszkolenia i wychowania sił zbrojnych oraz uwzględniając zdecydowany, manewrowy charakter przyszłej wojny Frunze nakazywał przygotowanie armii do aktywnych, śmiałych i zdecydowanych działań ofensywnych - zaczepnych. Uznając zasadę, że natarcie zawsze ~~jest~~ jest korzystniejsze od obrony Frunze twierdził, że podstawową cechą strategii manewrowej winna być nie formalna ofensywność

^{x/} M. Frunze, "Dzieła wybrane" str. 149 wyd. MON 1953 r.

lecz inicjatywa i aktywność zapewniające pomyślny wynik operacji. Zorganizowany odwrót nie jest ucieczką - pisał on - a zatem i pozycyjne formy walki w pewnych warunkach są uzasadnione, gdyż każda, nawet najbardziej, manewrowa forma wojny może zawierać elementy pozycyjne.

Frunze zwracał wiele uwagi na rozwój lotnictwa, wojsk obrony plot i marynarki wojennej. Uważał on, że bez masowego użycia lotnictwa nie będzie możliwa do przeprowadzenia żadna większa operacja. Za główny jednak i decydujący rodzaj sił zbrojnych uważał zawsze wojska lądowe, a wśród nich nowoczesną piechotę i kawalerię, silną i nowoczesną artylerię oraz wojska pancerne. Domagał się on zatem wszechstronnej ich rozbudowy i rozwoju. Frunze przywiązywał dużą uwagę do roli dowódcy zdolnego i wszechstronnie przygotowanego do kierowania każdym rodzajem działań bojowych.

Prace Frunzego stanowiły olbrzymi wkład do rozwoju radzieckiej nauki wojennej i mają dużą wartość po dzień dzisiejszy.

Kolejnym wybitnym działaczem i teoretykiem wojskowym był późniejszy marszałek B. Szaposznikow. W wielu swych pracach teoretycznych zajmował się problemami sztuki wojennej, zaś w pracy pt. "Mózg armii"^{x/} Szaposznikow omówił rolę Sztabu Generalnego, potrzebę jego istnienia, kierunku jego rozwoju oraz zadań spoczywających na nim w zakresie przygotowania państwa i jego sił zbrojnych do przyszłej wojny. W szeregu innych pracach Szaposznikow rozpatrywał sposoby prowadzenia działań wojennych i operacji oraz wskazywał na czynniki, od których uzależniony jest pomyślny przebieg i wynik operacji i wojny^{xx/}.

Radziecka teoria sztuki wojennej obejmuje takie części składowe jak: strategia, sztuka operacyjna i taktyka. Termin sztuka operacyjna zaczęto w ZSRR używać dopiero w 1927 r. po ukazaniu się pracy A. Świeczina^{xxx/} pt. "Strategia", a przyjął ostatecznie po ukazaniu się pracy teoretycznej W. Triandafillowa dotyczącej sposobów prowadzenia operacji^{xxxx/}. Świeczin po raz pierwszy zastosował słuszny podział sztuki wojennej na trzy części składowe /strategię, sztukę operacyjną i taktykę/, przy czym nienaukowo uzasadniał on ten podział niedogodnością badania jej w całości. Brakiem rozważań teoretycznych Świeczina było to, że przez sztukę prowadzenia operacji rozumiał nie teorię, nie gałąź x/ B. Szaposznikow "Mózg armii" Tom I. str. 14 Moskwa 1927 r.
xx/ B. Szaposznikow "Na Wiśle" Wyd. Moskwa 1924 r. i inne.
xxx/ A. Świeczin "Strategia". Wojennyj Wiestnik 1927 r.
xxxx/ W. Triandafillow "Charakter operacji współczesnych armii".
Wyd. Moskwa 1929 r.

Stępiński

sztuki wojennej, lecz tylko sztukę praktycznego dowodzenia wojskami. Niemniej jednak jego praca dała podstawy do opracowania teorii radzieckiej sztuki operacyjnej.

Ważną rolę w tej dziedzinie odegrała wspomniana już praca W. Triandafikłowa. Praca ta składała się z dwóch części. Pierwsza zawiera wyczerpującą charakterystykę armii państw kapitalistycznych i ukazuje ewolucję w rozwoju techniki po 1 wojnie światowej. Druga część naświetla zagadnienia dotyczące teorii przygotowania, organizacji i prowadzenia współczesnych operacji. Wśród wielu problemów zawartych w tej części pracy na uwagę zasługuje omówienie zasad organizacji i prowadzenia głębokich, kolejnych i ciągłych operacji jako podstawy osiągnięcia zwycięstwa.

Problemami ciągłości operacji oraz zagadnieniami dotyczącymi zadań operacyjnego i strategicznego ugrupowania wojsk i kierowania nimi w działaniach zaczepnych zajmował się późniejszy marszałek ZSRR M. Tuchaczewski^{x/}. Ogromne znaczenie teoretyczne miały prace W. Grendala omawiające rolę i sposoby użycia artylerii w przyszłej wojnie oraz prace K. Kalinowskiego omawiające rolę i sposoby wykorzystania czołgów w działaniach obronnych i zaczepnych^{xx/}. Z prac poświęconych tematyce lotniczej na uwagę, zasługują poglądy głoszone przez A. Łapczyńskiego^{xxx/}. W wielu pracach ogłoszonych drukiem Łapczyński^{xx} omawiał rolę i znaczenie lotnictwa jako samodzielnego rodzaju sił zbrojnych. Jego ilość i jakość. Rozpatrywał podstawowe zadania lotnictwa w przyszłej wojnie, uważając przy tym, że winno być zdolne tak do działań obronnych jak i zaczepnych, samodzielnie i w ścisłym współdziałaniu z innymi rodzajami sił zbrojnych i rodzajami wojsk. Łapczyński zwracał też uwagę na pojęcie, rolę i sposób osiągnięcia przewagi w powietrzu, a także na takie problemy jak ekonomia sił i sposoby jej uzyskania oraz rolę zaskoczenia i sposoby jego osiągnięcia.

Poza Łapczyńskim o problemach dotyczących lotnictwa wiele pisali S. Mierzyninow, M. Świecznikow i inni.

Tak w ogólnych zarysach przedstawiają się najważniejsze zagadnienia jakimi zajmowała się radziecka teoretyczna myśl wojskowa w okresie międzywojennym. Miała ona poważny wpływ na rozwój doktryny wojennej i kierunków budownictwa radzieckich sił zbrojnych.

x/ M.in. w pracy pt. "Pochód za Wisłę." Wyd. Moskwa 1923 r.

xx/ K. Kalinowski. "Czołgi w obronie." Wyd. Moskwa 1927 r. oraz Szybko-
bieżne czołgi w boju spotkaniowym. Wyd. Moskwa 1929 r.

xxx/ A. Łapczyński "Taktyczne i operacyjne użycie aeronautyki." Moskwa
1932 r. oraz Walka Powietrzna. Wyd. Moskwa 1934r.

Stępiński

II. Radziecka doktryna wojenna w przededniu wybuchu Wielkiej Wojny Narodowej.

a/Strategia-Radziecka doktryna wojenna w okresie poprzedzającym drugą wojnę światową rozwijała się na bazie gruntownych zmian społeczno-ekonomicznych i technicznych, jakie zachodziły w ZSRR w latach 1918-1940. Rozwijała się ona również na podstawie poważnego dorobku radzieckiej teoretycznej myśli wojskowej, która w oparciu o naukowe zasady marksizmu - leninizmu wydoobyła wszystko co najlepsze z dotychczasowej burżuazyjnej nauki wojennej i uogólniła doświadczenia z 1 Wojny światowej; wojny domowej w latach 1918 - 1920, wojen lokalnych w latach 1920 - 1938; doświadczeń Armii Radzieckiej zdobytych w czasie walk nad jez. Chasan w 1938 r., nad rz. Chałchin-Goł w 1939 r. i wojnie radziecko - fińskiej 1939/1940 r; działań wojennych prowadzonych na zachodzie Europy w pierwszym okresie 2 wojny światowej. Wszystkie te czynniki legły u podstaw radzieckiej nauki wojennej i jej części składowych: strategii, sztuki operacyjnej i taktyki wypracowanych do 1941 r.

Radziecka nauka wojenna przywiązywała wielkie znaczenie do określenia charakteru przyszłej wojny. Uważała ona, że możliwa nowa wojna Związku Radzieckiego z agresywnymi państwami imperialistycznymi, będąc jak i wojna domowa sprawiedliwą, postępową, rewolucyjno-klasową i zdecydowaną w swoich celach wojenno-politycznych, będzie się jednocześnie różnić znacznie od wojny domowej zwłaszcza w zakresie zastosowania sprzętu technicznego. Uważano, że napaść na ZSRR nieuchronnie doprowadzi do powstania koalicji przeciwko Związkowi Radzieckiemu, że będzie to wojna dwóch systemów - kapitalizmu i socjalizmu, wojna na śmierć i życie aż do pełnego zwycięstwa. Określano także, że przyszła wojna będzie długotrwałą; zwycięstwa w niej nie będzie można osiągnąć przez jedno błyskawiczne uderzenie, co wynika z określonego wyżej politycznego charakteru wojny, jak i z faktu olbrzymiej możliwości państw /nawet ponoszących w wojnie czasowe niepowodzenia/ w zakresie szybkiego odtwarzania sił zbrojnych.

Uważano, że wojna obejmie swym zasięgiem cały naród, cały kraj, co stwarza konieczność utworzenia armii masowej oraz przygotowania i przedstawienia całej ekonomiki kraju dla potrzeb sił zbrojnych.

Podkreślano również, że rola techniki wojennej w przyszłej wojnie niezwykle wzrośnie, a stąd zachodzi potrzeba posiadania potężnego potencjału ekonomicznego. Twierdzono, że rola techniki zwiększa rolę człowieka - żołnierza, który winien opanować i kierować tą techniką.

Wraz ze wzrostem roli człowieka - żołnierza i człowieka na zaple-
czu armii wzrosła rola czynnika moralnego armii i całej ludności,
że czynnik moralny odegra w przyszłej wojnie ogromną, a może decy-
dującą rolę.

Wreszcie zakładano, że działania wojenne będą nosiły cha-
rakter manewrowy, operacje będzie cechować duża ruchliwość i rozmach,
lecz nie wyklucza to jednak elementów pozycyjności w działaniach bo-
jowych. Dużą wagę przywiązywano również do roli i trwałości tyłów
w przyszłej wojnie.

Wychodząc z tych założeń strategia radziecka, która łą-
czyła w sobie cały system poglądów na sposoby prowadzenia wojny,
określała, że w przyszłej wojnie podstawowa rola przypadnie wojskom
lądowym, zaś lotnictwo i marynarka wojenna będą z nimi ściśle
współdziałać w rozwiązywaniu zasadniczych zadań wojny. Te rodzaje
sił zbrojnych miały wspólnie odeprzeć każdy atak i rozgromić siły
zbrojne przeciwnika na jego terytorium. Zgodnie z założeniami stra-
tegi radzieckiej zasadniczym obiektem działań strategicznych były
siły zbrojne przeciwnika; tylko ich zniszczenie twierdzono - może
zapewnić zwycięstwo. ~~XX~~

Głównym rodzajem działań miało być natarcie strategiczne.
Rozpatrywano je jako szereg kolejnych operacji zaczepnych, wykonywa-
nych przez 2 - 3 współdziałające ze sobą Fronty przy udziale dużych
sił lotnictwa, a na kierunkach nadmorskich i marynarki wojennej.
Obronę strategiczną określano jako niezbędny i bardzo ważny rodzaj
działań lecz jednocześnie podkreślano jej zależność od natarcia.
Uważano, że winna ona być czasowa i podporządkowana celom natarcia
strategicznego, bowiem ono tylko mogło zapewnić zwycięstwo. Strate-
gia radziecka prawidłowo ujmowała charakter przyszłej wojny, rolę
w niej rodzajów sił zbrojnych, jak również charakter działań zaczep-
nych i obronnych. Niedociągnięciem jednak założeń strategicznych
było pominięcie takiego problemu jak możliwość głębokiego wtargnię-
cia sił zbrojnych przeciwnika na terytorium ZSRR i rozpoczęcie
działań wojennych od wymuszonej obrony. Wynikało to z błędnego prze-
widywania rozpoczęcia wojny i jej początkowego okresu. Uważano bo-
wiem, że przeciwnik wprawdzie wypowie wojnę, następnie zostaną prze-
prowadzone: mobilizacja i strategiczne rozwijanie wojsk, a dopiero
potem podjęte będą szerokie działania całości sił zbrojnych obu
stron. Nie przewidywano takich możliwości jak skryta mobilizacja,
koncentracja i rozwinięcie wojsk przeciwnika oraz ich niespodziewany
atak.

b/ Sztuka operacyjna

Radziecka sztuka operacyjna zajmowała się rozwiązaniem określonych przez strategię zasad wykorzystania w czasie wojny dużych związków wszystkich rodzajów sił zbrojnych /lądowych, powietrznych i morskich/ oraz prowadzeniem przez te związki operacji zaczepnych i obronnych.

Operacje zaczepne. Według zasad z lat 1939-1940 każda operacja zaczepna miała składać się z kilku etapów działań: pierwszy - przełamanie taktycznej strefy obrony nieprzyjaciela; drugi i następne - rozwinięcie przełamania w głębokość operacyjną, rozbicie odwodów nieprzyjaciela i zniszczenie jego głównych sił. Jak z tego wynika operacje zaczepne miały być prowadzone na dużą głębokość /Front od 150 do 250 km; armia od 75 do 100 km/. Z tego wynikała konieczność głębokiego urzutowania wojsk Frontów i armii. Zrzutowanie wojsk Frontu w operacji zaczepnej miało składać się z następujących elementów: czołowy rzut powietrzny /zmasowane lotnictwo Frontu i armii o zasięgu działania 300 - 500 km/; pierwszy rzut wojsk lądowych tzw. rzut ataku /wzmocnione korpusy piechoty przeznaczone do przełamania taktycznej strefy obrony nieprzyjaciela na całą jej głębokość/; rzut rozwinięcia powodzenia składający się z 1-2 korpusów zmechanizowanych lub kawalerii nowoczesnej/, który miał być wprowadzony w dokonany wyłom i rozwinąć go w głąb; następne rzuty /odwoły Frontu/.

Takie urzutowanie sił miało być stosowane w natarciu na silnie przygotowaną obronę nieprzyjaciela. W wypadku przełamania obrony nieprzyjaciela zorganizowanej doraźnie, korpusy zmechanizowane i kawaleryjskie mogły wchodzić w skład pierwszego rzutu wojsk lądowych tj. tworzyć rzut ataku.

Główną rolę w operacji zaczepnej Frontu przypisywano "armii uderzeniowej" specjalnie wzmocnionej, przeznaczonej do działań w składzie zgrupowania uderzeniowego Frontu^{x/}. Front mógł posiadać 1-2 armie uderzeniowe. Pozostałe armie znajdujące się w składzie Frontu w zasadzie nie otrzymywały żadnego wzmocnienia - nazywano je armiami wiązącymi. Przeznaczono je do działań na kierunkach drugorzędnych.

x/ Armie uderzeniowe składały się: 3-4 korpusów tj. 12-15 DP, 1-2 korpusów zmechanizowanych lub kawalerii, 3-4 dywizji lotnictwa, oraz środków wzmocnienia w składzie: 10 - 12 pułków artylerii, kilka batalionów czołgów bezpośredniego wsparcia piechoty, inżynieryjnych i pododdziałów wojsk chemicznych.

Szerokość pasa natarcia Frontu wynosiła od 150 - 300 km, a armii uderzeniowej 50 - 80 km. Szerokość pasa natarcia armii wiążącej wynosiła 80 - 100 km. Szerokość odcinka przełamania Frontu wynosiła 60 - 80 km, a armii uderzeniowej 20 - 30 km. Średnie tempo natarcia dla piechoty miało wynosić 10 - 15 km, a dla wojsk szybkich 40 - 50 km na dobę. Aby osiągnąć takie tempo działań wymagano aby na odcinkach przełamania posiadać następujące gęstości operacyjne: dywizja na 2-2,5 km, 50 - 100 dział i moździerzy oraz 50 - 100 czołgów na 1 km frontu. Wymagania te zmuszały armię uderzeniową do przyjmowania jednorzutowego ugrupowania /korpusy w linię/ z posiadaniem grupy rozwinięcia powodzenia /korpus zmechanizowany lub kawalerii^{x/}/ i niewielkich odwodów specjalnych.

Za najbardziej typowe formy operacji dla Frontu przyjmowano: jednoczesne uderzenie 2 - 3 armii dla dokonania wyłomu operacyjnego w obronie nieprzyjaciela; uderzenie kilku armii, dwóch sąsiadujących z sobą Frontów, celem rozbicia obrony nieprzyjaciela w pasie 200 - 250 km; uderzenie obu skrzydłami Frontu celem okrążenia i zniszczenia określonego zgrupowania nieprzyjaciela; uderzenie kilku armii na oddalonych od siebie odcinkach celem rozkawałkowania obrony nieprzyjaciela na szerokim froncie.

Dla armii przewidywano następujące formy operacji zaczepnych: uderzenie w centrum pasa natarcia; uderzenie jednym ze skrzydeł; uderzenie w całym pasie natarcia w wypadku prowadzenia działań na wąskim odcinku; uderzenie zbieżne dwóch silnych skrzydeł armii celem okrążenia i zniszczenia określonego zgrupowania nieprzyjaciela.

Operacje obronne: Zagadnieniom organizacji i prowadzenia operacji obronnych poświęcano nieco mniej uwagi. Obronę operacyjną rozpatrywano jako czasowy rodzaj działań bojowych mający zabezpieczyć i przygotować natarcie. Przewidywano dwa możliwe rodzaje działań obronnych: obronę pozycyjną /stałą/ i manewrową /ruchową/. Pierwsza wymagała utrzymania za wszelką cenę określonej rubieży obronnej.

Druga oparta była na zasadzie obrony kolejnych rubieży, przy czym zakładała ona możliwość utraty terenu celem wygrania na czasie i przygotowania działań zaczepnych. Od obrony żądano, aby była głęboko urządzona i rozbudowana pod względem inżynieryjnym oraz aby była zdolną do przeciwstawienia się zmasowanym uderzeniom artylerii, czołgów i lotnictwa nieprzyjaciela.

x/ Grupę taką organizowano wówczas, gdy na kierunku działań armii szturmowej nie zamierzano używać grupy szybkiej Frontu.

Front w obronie miał być ugrupowany następująco :
w pierwszym rzucie operacyjnym - armie pomocniczego przeznaczenia /wiązące/, w głębi odwody Frontu. W wypadku gdy Front miał przejść do przeciwnatarcia posiadał w odwodzie lub w drugim rzucie armię uderzeniową.

Armia w obronie zwykle posiadać miała 10 - 12 dywizji piechoty, 1-2 brygady pancerne, 5-7 pułków artylerii i moździerzy odwodów Naczelnego Dowództwa, 5-6 batalionów inżynieryjnych oraz 1 - 2 dywizje lotnictwa mieszanego. Armia winna była organizować tzw. przednią, operacyjną strefę zapór inżynieryjnych /tylko w wypadku braku styczności z nieprzyjacielem/ o głębokości 25 - 50 km, bronioną przez oddziały wydzielone dywizji piechoty znajdujących się w pierwszym jej rzucie; taktyczną strefę obrony /tzw. główną strefę oporu/ obejmującą główny i drugi pas obrony o ogólnej głębokości 20-30 km, bronioną przez dywizje i korpusy piechoty pierwszego rzutu armii; rejon rozmieszczenia /manewru/ odwodów armijnych oraz tyłową armijną rubież obrony o głębokości 20 - 30 km.

W ten sposób głębokość obrony armii bez operacyjnej strefy zapór inżynieryjnych miała sięgać 40 - 60 km. Szerokość pasa obrony armii miała wynosić 80 - 100 km.

Zasady organizacji obrony odpowiadały na ogół celowi odparcia natarcia dużych zgrupowań uderzeniowych nieprzyjaciela. Jednakże wymagały one takiej ilości sił i środków, na którą trudno było liczyć. Celem uzyskania wymaganego nasycenia w taktycznej strefie obrony, armie musiały grupować się w jednym rzucie z odwodem /1-2 dywizje piechoty/. Od obrony armii wymagano dużej aktywności, jednakże jednorzutowe ugrupowanie i dość słabe odwody armii nie zapewniały jej możliwości wykonania silnych i zdecydowanych przeciwuderzeń. W tym też zawarta była niedoskonałość zasad organizacji obrony armii.

c/ Taktyka

Działania zaczepne i obronne na szczeblu taktycznym.

Korpus piechoty uważany był za wyższy związek taktyczny. Mógł on prowadzić natarcie samodzielnie, lub w składzie armii. Mógł nacierać w pierwszym rzucie operacyjnym armii lub wchodzić w skład odwodów. W pierwszym rzucie korpus piechoty mógł nacierać na kierunku głównego uderzenia, lub na kierunku pomocniczym.

Działając na kierunku głównego uderzenia korpus otrzymywał pas natarcia o szerokości 8 - 12 km /na kierunku pomocniczym 15 - 18 km/. W każdym wypadku, ze względu na wymaganie wysokiego nasycenia, korpus grupował się w jednym rzucie /dywizje w linii/ z odwodami:

ogólnym; pancernym, przeciwpancernym oraz grupami artylerii : dalekiego działania i przeciwlotniczą. Dywizje piechoty nacierające w pierwszym rzucie korpusu na głównym kierunku mogły utrzymywać pasy o szerokości 2,5 - 3,5 km /na pomocniczym kierunku 5-6 km/ i grupowały się zwykle w dwa rzuty - rzadko w jednym rzucie.

Tak ugrupowane korpusy i dywizje w czasie przełamania umocnionej obrony nieprzyjaciela przy użyciu własnych i przydzielonych środków wzmocnienia mogły na kierunku głównego uderzenia uzyskać następujące nasycenie: 60 - 80 dział i moździerzy, 40-50 czołgów bezpośredniego wsparcia piechoty i około 3 batalionów piechoty na 1 km odcinka przełamania. Korpusy i dywizje na pomocniczych kierunkach uzyskiwały nasycenie przeciętnie o połowę mniejsze. Głównym zadaniem korpusów i dywizji piechoty było przełamanie obrony nieprzyjaciela i przygotowanie warunków do rozwinięcia powodzenia przez odwody i rzuty rozwinięcia powodzenia /grupy szybkiej/ armii i Frontu.

Tak więc zasady działań zaczepnych na szczeblu taktycznym zakładały prowadzenie walki na dużą głębokość. Było to niewątpliwie pozytywne. Niedociągnięciem natomiast było przewidywanie natarcia nie tyralierą piechoty, a w formie tzw. grupy piechoty za czołgami w/g wzorów 1 wojny światowej, oraz dzielenie ugrupowania zaczepnego związków taktycznych na tzw. aktywne i pasywne /wiązące/. Nieprzydatność tego rodzaju zasad uwidoczniła się wyraźnie już w pierwszych tygodniach Wielkiej Wojny Narodowej w 1941 r.

W obronie podstawowe znaczenie przypisywano działaniom wojsk w taktycznej strefie bronionej przez korpusy piechoty. Korpusy piechoty miały bronić pasów o szerokości 20 - 25 km w ugrupowaniu jednostkowym /dywizje w linię/ z odwodami: ogólnym /pułk piechoty/, pancernym, przeciwpancernym oraz grup artylerii dalekiego działania i przeciwlotniczą. Odwód ogólny korpusu rozmieszczał się na drugim pasie obrony.

Dywizje piechoty pierwszego rzutu korpusu nazywano rzutem bojowym. Broniły one głównego pasa obrony o szerokości 6 - 10 km na głównych i 12 - 16 km na pomocniczych kierunkach. Główny pas obrony posiadał zwykle 3 pozycje o ogólnej głębokości 4 - 6 km. Poszczególne pasy i pozycje miały być rozbudowane w postaci batalionowych rejonów obrony.

Ugrupowanie bojowe dywizji miało się składać z pierwszego rzutu /pułki broniły 1 i 2 pozycji/ i odwodów: pancernego i przeciwpancernego oraz artyleryjskich grup wsparcia piechoty /po jednej na każdy pułk piechoty/ i dywizyjnej grupy artylerii dalekiego działania,

tworzonej z artylerii przydzielonej przez korpus, Dywizje piechoty broniące się na głównych kierunkach obrony przy takim ugrupowaniu uzyskiwały następujące nasycenie na 1 km frontu: batalion piechoty, 20 ckm, ponad 18 dział polowych i moździerzy oraz ok. 10 dział ppanc. Jak z tego widać nasycenie sił i środków dywizji piechoty nie było wysokie. Szczególnie mało było artylerii przeciwpancernej.

W zależności od organizacji obrony w styczności, lub bez styczności z nieprzyjacielem na rozkaz dowódcy korpusu organizowano pas przesłaniania i tzw. pozycję ubezpieczeń bojowych, obsadzone przez oddziały wydzielone z dywizji pierwszorzutowych. Zadaniem ich było opóźnić podejście nieprzyjaciela do głównego pasa obrony, wy-czerpać go i zyskać na czasie oraz zabezpieczyć wojska broniące pierwszej pozycji przed niespodziewanym napadem.

Ogólnie biorąc wymagania stawiane obronie były w zasadzie słuszne. Jednakże poważnym niedociągnięciem było płytkie ugrupowanie korpusu piechoty, dość słaba obrona przeciwpancerna i przeciwlotnicza. Zbyt mało uwagi poświęcono również zagadnieniu organizacji obrony w styczności z nieprzyjacielem. Wreszcie za mało uwagi zwracano na za-bezpieczenie skrzydeł i styków. Poważnym niedociągnięciem było zaniechanie systemu transzei przy rozbudowie obrony.

III. Radzieckie Siły Zbrojne w latach 1921 - 1940.

Siły zbrojne. Zgodnie z doktryną wojenną organizowane były i rozwijały się radzieckie siły zbrojne. W latach 1921 - 1940 radzieckie siły zbrojne przeszły etap gwałtownego rozwoju tak pod względem ilościowym jak i pod względem jakościowym /technicznym/.

W rozwoju radzieckich sił zbrojnych w okresie międzywojennym zarysowała się wyraźnie kilka okresów.

Okres pierwszy /lata 1921-1923/ charakteryzował się demobilizacją sił zbrojnych i ich przechodem na budownictwo pokojowe. W okresie tym stan radzieckich sił zbrojnych zmniejszał się stopniowo z 4.213.000 w 1921 r. do 610.000 w styczniu 1924 r. Cechami charakterystycznymi sił zbrojnych w latach 1921 - 1923 były: brak stałych etatów i różnorodna organizacja jednostek i związków; niejednorodność uzbrojenia i wyposażenia; niski stan wykszolenia; niezadawalający poziom materiałowo - technicznego zaopatrzenia.

Okres drugi /lata 1924-1928/ był okresem tzw. "reformy wojskowej" radzieckich sił zbrojnych, której realizację rozpoczęto w marcu 1924 r. Celem reformy wojskowej było ogólne wzmocnienie obronności kraju. Cel ten miał być osiągnięty m.in. przez: gruntowną przebudowę i ujednoczenie organów dowodzenia sił zbrojnych, rodzajów wojsk, jed-

nostek i oddziałów; dalsze zmniejszenie liczebności sił zbrojnych okresu pokojowego i podział ich na rodzaje sił zbrojnych i rodzaje wojsk oraz ustalenie ścisłych etatów^{x/}; celem zapewnienia przeszkolenia rezerw ludzkich na wypadek wojny budownictwo armii w okresie pokojowym zamierzano oprzeć na tzw. systemie mieszanym /kadrowym i milicyjno - terytorialnym/; powołanie do życia jednostek narodowych /ukraińskich, białoruskich, gruzińskich, armeńskich i innych/, jako sił zbrojnych republik związkowych, mających zadanie obrony ich granic i wychowanie obywatelskie młodzieży w wieku poborowym.

Na pewne wyjaśnienie zasługuje tzw. mieszany system budownictwa armii istniejący w ZSRR w latach 1924 - 1939. Podstawowym jego celem było: objęcie, przy zmniejszonej liczebności sił zbrojnych, podstawowym przeszkoleniem wojskowym niezbędnych kontyngentów poborowych, celem przygotowania szerokich rezerw ludzkich do obrony kraju na wypadek wojny i zapewnienia mobilizacyjnego sił zbrojnych do koniecznych rozmiarów; przeszkolenie całego kontyngentu poborowych w służbie stałej było w latach 1924 - 1939 nie-możliwe bowiem siły zbrojne musiałyby liczyć ponad 2 miliony żołnierzy. Dlatego też zdecydowano budowanie sił zbrojnych okresu pokojowego na zasadach mieszanego systemu służby kadrowej i milicyjno-terytorialnej oraz zmniejszenia jej składu bojowego /jednostek kadrowych/ kosztem maksymalnego zmniejszenia rozbudowanych dotąd szeroko tyłów i aparatu dowodzenia.

Istota tego systemu służby polegała na tym, że podstawowa masa wojsk głównie piechoty i artylerii przeszła na służbę milicyjno-terytorialną, natomiast część piechoty, artylerii, pewna ilość kawalerii /szczególnie w okręgach nadgranicznych/, lotnictwo, wojska techniczne i inżynieryjne i marynarka wojenna pozostała na dotychczasowym systemie służby kadrowej.

Były więc jednostki kadrowe i milicyjno-terytorialne różniące się zasadniczo od siebie pod względem sposobu pełnienia służby wojskowej przez skład osobowy szeregowych.

x/ W 1924 r. liczebność radzieckich sił zbrojnych została zmniejszona do 562.000. Z tej liczby 520000 /tj. 92,5%/ liczyły wojska lądowe, 10000 /tj. ok. 2%/ wojska powietrzne i 32000 /tj. ok. 5,5%/marynarka wojenna.

W jednostkach kadrowych służba była pełniona normalnie jak w każdej innej armii stałej okresu pokojowego. W jednostkach milicyjno - terytorialnych skład osobowy dzielił się na : kadrowy /obejmował dowództwa, ~~wpisany~~ aparat gospodarczo - administracyjny i sanitarno-weterynaryjny oraz pułkowe szkoły podoficerskie/ i zmienny /powoływany do służby wojskowej pięciokrotnie w przeciągu pięciu lat. Pierwszy raz na okres trzech miesięcy wiosenno - letnich i cztery razy w przeciągu czterech lat następnych na okres 4 - 6 tygodni, zawsze po żniwach/.

Przejście na system służby milicyjno - terytorialnej pozwalało, przy zmniejszeniu ogólnej liczebności sił zbrojnych zwiększyć ogólną ilość dywizji^{x/}, nie odrywać poborowych na dłuższy okres czasu od pracy w przemyśle i na roli oraz przeszkolić każdego roku ponad 200 tysięcy poborowych^{xx/}.

Obok wymienionych zalet system służby milicyjno-terytorialnej miał również nieuniknione braki jak :

- mała ilość robotników w jednostkach organizowanych w rejonach wybitnie rolniczych;
- trudności w utrzymaniu wysokiej dyscypliny wśród żołnierzy, którzy pełnili służbę tylko po kilka tygodni każdego roku;
- trudności w wszechstronnym i pełnym opanowaniu broni i sprzętu technicznego, ze względu na krótki okres szkolenia.

Z tych to powodów gdy tylko na to pozwoliły warunki gospodar - czo - ekonomiczne wszystkie siły zbrojne ZSRR przeszły na system służby kadrowej.

Okres trzeci /lata 1929 - 1939/ to okres tzw. technicznej rekonstrukcji radzieckich sił zbrojnych cechujący się tym, że przy zachowaniu systemu służby kadrowej i milicyjno - terytorialnej Armia Radziecka weszła na drogę gwałtownego rozwoju technicznego. Rozwój ten następował w kierunkach:

1/ wyposażenie wojsk, szczególnie piechoty i kawalerii w nowoczesne środki ogniowe /broń maszynową, artylerię, artylerię plot. i ppanc/;

2/ wyposażenie dywizji i korpusów piechoty w większe ilości artylerii i moździerzy oraz czołgi organiczne;

3/ zwiększenie ilości artylerii w armiach i jej mechanizacja;

x/ Np. przed wprowadzeniem służby milicyjno-terytorialnej Armia Radziecka posiadała 49 dywizji piechoty, zaś po jej wprowadzeniu liczba dywizji piechoty wzrosła do 77 bez zwiększenia ogólnej liczebności sił zbrojnych.

xx/ W dywizjach i jednostkach kadrowych rocznie przeszkalano ok. 450 tys. poborowych.

4/ rozwój wojsk pancernych i zmechanizowanych oraz tworzenie dużych pancernych i zmechanizowanych związków taktycznych /brygad i korpusów^{x/} /;

5/ wyposażenie wojsk technicznych /inżynieryjnych, łączności, chemicznych itp/ w środki mechanizacji ruchu i pracy;

6/ rozwój sił powietrznych szczególnie lotnictwa myśliwskiego i bombowego oraz jednostek powietrzno - desantowych^{xx/};

7/ rozwój środków obrony przeciwlotniczej wojsk i obszaru kraju;

8/ motoryzacja wojsk, szczególnie artylerii, wojsk specjalnych i organów dowodzenia;

9/ budowa, rozbudowa i modernizacja flot morskich, oraz takty flotylli morskich i rzecznych;

10/ rozwój szkół wojskowych, szczególnie technicznych.

O zrealizowaniu podstawowych założeń reformy wojskowej z lat 1924 - 1928 i technicznej rekonstrukcji armii świadczy m.in. fakt, że ilość koni mechanicznych przypadających na jednego żołnierza wzrasta pięciokrotnie /z 2,5 KM w 1929 r. do 13 KM w 1939 r./. Ilość artylerii w latach 1930 - 1939 wzrosła siedmiokrotnie, czołgów około 43 razy, a ilość lotnictwa wzrosła w tym okresie około 7 razy.

Okres czwarty /lata 1939 - 1941 cechuje się dalszym rozwojem technicznym radzieckich sił zbrojnych, rozwojem ilościowym i jakościowym oraz zdobywaniem pierwszych poważnych doświadczeń bojowych w walkach z wojskami japońskimi nad jeziorem Chasan /1938 r./ i nad rzeką Chałchin-Goł /1939 r./ na Dalekim Wschodzie oraz w wojnie radziecko - fińskiej /1939/1940/.

W okresie tym /1939 r./ ze względu na wybuch drugiej wojny światowej w Europie w ZSRR zniesiony został mieszany system służby /kadrowej i milicyjno-terytorialnej/ i wprowadzony jednolity system służby kadrowej. W wyniku, ogólna liczebność radzieckich sił zbrojnych w końcu 1939 r. wzrosła do około 2.000.000.

Na początku 1941 r. Armia Radziecka rozwijając się nadal składała się z trzech podstawowych rodzajów sił zbrojnych: wojsk lądowych, lotnictwa i marynarki wojennej. Jej liczebność sięgała 4.207 mil. żołnierzy.

x/ Pierwszy korpus zmechanizowany /11 KZmech/ utworzono w 1932 r. Następne korpusy zmechanizowane /45 i 7 KZmech/ zorganizowano w latach 1933 - 1935.

xx/ Pierwsze oddziały powietrzno - desantowe zorganizowano w latach 1931 - 1934.

Wojska lądowe będąc najliczniejszą częścią składową sił zbrojnych rozmieszczone były w poszczególnych okręgach wojskowych /załążki Frontów/. Zorganizowane były one: w armie ogólnowojskowe; samodzielne korpusy i dywizje: piechoty, kawalerii; korpusy zmechanizowane^{x/} dywizje i brygady pancerne. Oprócz tego istniała artyleria i czołgi znajdujące się w odwodach Naczelnego Dowództwa, przeznaczone do wzmacniania Frontów i armii. Radzieckie wojska lądowe były na ogół nowoczesne, posiadały stosunkowo dużą ilość artylerii polowej i moździerzy oraz czołgów. Zbyt mało było natomiast jeszcze artylerii przeciwpancernej i przeciwlotniczej.

Lotnictwo radzieckie jako samodzielny rodzaj sił zbrojnych składało się z tzw. lotnictwa armijnego /przeznaczonego w skład armii ogólnowojskowych/, frontowego /przeznaczonego w skład Frontów/ oraz lotnictwa odwodów Naczelnego Dowództwa. Procentowy skład poszczególnych rodzajów lotnictwa przedstawiał się następująco: bombowe i szturmowe ok. 52%, myśliwskie ok. 39%, rozpoznawcze, transportowe i sanitarne ok. 9%. Lotnictwo to jak widać posiadało zaczepno - obronny charakter. Ogólna ilość lotnictwa w ZSRR sięgała ponad 4000 samolotów bojowych, jednakże poważna ich część była przestarzała, co też osłabiało jego siłę bojową.

Marynarka wojenna przeznaczona była do obrony granic morskich i wybrzeży ZSRR we współdziałaniu z wojskami lądowymi i lotnictwem. Dzieliła się ona na Floty; Bałtycką; Czarnomorską; M. Północnego i Oceanu Spokojnego oraz Flotylle: morskie /Kaspijską i Azowską/ i rzeczne /Pińską i Dunajską/. Marynarka wojenna posiadała łącznie kilkaset okrętów bojowych oraz jednostek pomocniczych. Ogółem ok. 160 okrętów podwodnych, kilkadziesiąt torpedowców i okrętów eskortowych /anonierek i kutrów torpedowych/, ok. 30 niszczycieli /w tym 8 nowoczesnych/, kilkanaście niszczycieli małych, 8 krążowników, 5 pancerników /2 w budowie/, szereg jednostek patrolowych i pomocniczych. Floty morskie radzieckiej marynarki wojennej posiadały również dość liczne lotnictwo morskie.

x/ Na podstawie błędnych wniosków wyciągniętych z wojny domowej w Hiszpanii 1936 - 39 korpusy zmechanizowane zostały w 1938 r. rozwiązane. Jednakże pierwsze działania wojenne w 2 wojnie światowej wykazały poważną rolę dużych związków pancernych i dlatego w ZSRR na przełomie 1940/1941 r. przystąpiono do ponownego ich organizowania w dwóch kolejnych etapach: pierwszy od lipca 1940 r. do marca 1941 r.; drugi od marca do czerwca 1941 r.

Radziecka nauka wojenna wykorzystywała doświadczenia walki zbrojnej w obronie ojczyzny socjalistycznej i wszystko to, co było najlepsze w dotychczasowym dorobku wojskowo - teoretycznym przeszłości. Jednocześnie znajdowała ona własne oryginalne sposoby rozstrzygania problemów budownictwa wojskowego i prowadzenia walki zbrojnej. Szereg ważnych wojskowo - teoretycznych problemów o znaczeniu ogólnym, jak na przykład zagadnienie obrania kierunku głównego uderzenia, zagadnienie rezerw, były wysunięte i uzasadnione przez J.W. Stalina. Duży wkład do rozwoju radzieckiej nauki wojennej wnieśli nasi wybitni dowódcy i działacze wojskowi M.W. Frunze, B.M. Szaposznikow i inni.

Nauka wojenna państwa radzieckiego i sztuka wojenna jego sił zbrojnych rozwijały się pod kierunkiem Partii Komunistycznej dzięki wspólnym wysiłkom radzieckich wodzów i działaczy wojskowych, dowódców związków operacyjnych i taktycznych i zbiorowej pracy sztabów i instytucji wojskowych. Teorie i tezy wojenne odzwierciedlające zmiany w sposobach prowadzenia wojny i rozwoju sprzętu wojennego i organizacji wojsk sprawdzano w warunkach pokoju sprawdzano w czasie ćwiczeń i manewrów.

Podstawowe tezy radzieckiej nauki wojennej dotyczące charakteru przyszłej wojny, znaczenia w niej ekonomicznych i moralnych czynników oraz form i sposobów prowadzenia wojny, odpowiadały obiektywnej rzeczywistości. Radziecka nauka wojenna gruntownie ujawniła znaczenie wojskowo - ekonomicznego potencjału kraju, podkreślała ogromną rolę czynników moralno - politycznych we współczesnej wojnie i wpływ celów politycznych oraz charakteru wojny na morale armii.

Radziecka nauka wojenna stwierdzała, że w przyszłej, sprawiedliwej wojnie przeciwko imperialistycznym agresorom siły zbrojne państwa socjalistycznego będą miały moralną przewagę nad nieprzyjacielem.

Opierając się na marksistowsko - leninowskiej nauce o wojnie i wojsku i praktycznych doświadczeniach walki zbrojnej, radziecka nauka wojenna na ogół słusznie i wystarczająco dokładnie określiła charakter i właściwości przyszłej wojny. Ocena ta sprowadza się do następujących podstawowych sformułowań.

x/ Rozdział tłumaczony z książki pt. Istoria Wielikoj Otieczestwiennej Wojny Sowietского Sojuza 1941-45 Tom I.s. 436 - 451.

1. Wojna światowa może przekształcić się w zbrojną napaść na ZSRR koalicji państw imperialistycznych. Będzie to bezlitosna walka, którą się będzie prowadzić aż do całkowitego rozgromienia agresorów imperialistycznych.

Przed wybuchem wojny w Europie istnieje możliwość przystąpienia Związku Radzieckiego do wspólnych działań szeregu państw dla zapobieżenia agresji i utrzymania zbiorowego bezpieczeństwa.

2. Wojna będzie długotrwałą, a zwycięstwo w niej nie może być odniesione jednym błyskawicznym uderzeniem. Wynikać to będzie zarówno z politycznego charakteru wojny, jak i możliwości szybkiej rekonstrukcji sił zbrojnych przez państwa, które w toku wojny doznały przejściowych niepowodzeń.

3. Wojna będzie wymagać mobilizacji wysiłków całego kraju i narodu, co zmusza do szerokiego objęcia mas ludowych szkoleniem wojskowym w czasie pokoju, a w wypadku bezpośredniej groźby agresji do stworzenia armii masowej i przestawienia całej ekonomiki kraju na zabezpieczenie potrzeb walki zbrojnej.

4. Znaczenie techniki wojennej w przyszłej wojnie niewspółmiernie wzrośnie. Współczesnej wojny nie można wygrać bez silnego ekonomicznego potencjału, którego stworzenie i rozwijanie stanowi podstawowy warunek przygotowania państwa do obrony w czasie pokoju.

5. Wzrost znaczenia sprzętu nie umniejsza roli sił ludzkich władających i kierujących sprzętem. Przeciwnie, znaczenie człowieka w przyszłej wojnie niezmiernie wzrośnie co nakłada ogromne obowiązki zarówno na stan osobowy armii, jak i całą ludność. Czynniki moralne w przyszłej wojnie odegra ogromną rolę i będzie wymagać wszechstronnego umocnienia potencjału moralnego państwa.

6. Działania bojowe będą nosić charakter manewrowy i odznaczać się dużą ruchliwością i rozmachem, co jednak w wielu wypadkach na skutek konkretnych warunków sytuacji będzie wymagało zastosowania pozycyjnych form walki.

Opierając się na powyższych założeniach radziecka nauka wojenna stwierdza, że przyszła wojna zniweczy różnice między frontem a tyłami a osiągnięcie w niej zwycięstwa będzie wymagać kolosalnego napięcia militarnych, ekonomicznych, moralnych sił naszego państwa, co będzie decydowało o rozstrzygającym znaczeniu trwałości zaplecza w przyszłej wojnie.

Doświadczenia wojenne państwa radzieckiego /do 1939 r./ ograniczały się przede wszystkim do doświadczeń z wojny domowej. Jednakże tę wojnę prowadzono w specyficznych i niepowtarzalnych warunkach i

wskutek tego nie mogła być dostatecznym kryterium dla współczesnej teorii wojennej. Doświadczenia wojny domowej, pomimo całego ich bezspornego znaczenia, nie wystarczały dla dalszego rozwoju radzieckich sił zbrojnych w nowych warunkach historycznych. O warunkach tych decydował przede wszystkim fakt zwycięstwa socjalizmu w ZSRR, który pociągnął za sobą głębokie zmiany w społeczno-ekonomicznej strukturze społeczeństwa i siłach wytwórczych kraju. Zmiany te wywarły bezpośredni wpływ na rozwój radzieckich sił zbrojnych.

Radziecka nauka wojenna uwzględniała zarówno te zmiany jak również i doświadczenia rozwoju sztuki wojennej za granicami państwa radzieckiego. Jednakże podczas gdy nauka wojenna państw imperialistycznych sprawdzana była w praktyce w wielu wojnach, radziecka nauka wojenna w zasadzie takiej praktyki nie posiadała. Radziecka nauka wojenna mogła wykorzystać jedynie doświadczenia wojny w Hiszpanii w 1936 - 1939 roku, doświadczenia z likwidacji agresji japońskiej w rejonie jeziora Chasan i nad rzeką Chałchin-Goł w latach 1938-1939 i wojny radziecko - fińskiej 1939/1940 r. Radziecka kadra wojskowa mogła także wykorzystać doświadczenia ^{drugiej} wojny światowej, która wybuchła w 1939 roku.

Doświadczenia tych działań bojowych były pilnie studiowane przez radziecką kadre wojskową i uogólniane przez naukę wojenną, jednakże niektóre wnioski wyciągnięte z tych działań i wojen były sporne, a niekiedy wręcz fałszywe. W ten sposób jednostronnie pojęto specyficzny i ograniczony charakter działań bojowych w Hiszpanii. Na podstawie doświadczeń tej wojny wyciągnięto wniosek o niecelowości posiadania wielkich pancernych związków taktycznych, które w latach 1934 - 1936 pojawiły się w Związku Radzieckim.

W myśl fałszywych wniosków w 1939 r. rozformowane korpusy zmechanizowane, które następnie trzeba było stworzyć bezpośrednio przed wybuchem Wielkiej Wojny Narodowej. Również błędne zrozumienie wyników działań lotnictwa w Hiszpanii doprowadziło do tego, że zadania lotnictwa - zaczęto ograniczać tylko do działań taktycznych nad polem walki.

Jednakże już początkowy okres drugiej wojny światowej w Europie udowodnił celowość posiadania i użycia wielkich związków pancernych i możliwość stawiania lotnictwu samodzielnych zadań operacyjnych.

Doświadczenie z prowadzenia działań bojowych w rejonie jeziora Chasan i nad rzeką Chałchin-Goł, a szczególnie wojny radziecko-fińskiej potwierdziły słuszność podstawowych założeń radzieckiej

sztuki wojennej: o zmasowaniu sił w toku walki i operacji; organizacji ścisłego współdziałania pomiędzy poszczególnymi rodzajami wojsk lądowych oraz tymi wojskami a lotnictwem; o inżynieryjnym zabezpieczeniu obrony itd. Jednocześnie z tym doświadczenia te wykazały konieczność podniesienia gotowości bojowej wojsk, polepszenia pracy tyłów itp. Postawiono też nowe wymagania sprzętowi wojennemu oraz udoskonalono metody przekamywania obrony nieprzyjaciela /szczególnie jeżeli chodzi o posuwanie się piechoty za wałem ogniowym artylerii/ i prowadzenie grupowej walki powietrznej. Uległy modyfikacji problemy wychowania moralno-politycznego wojsk i wzmocnienia dyscypliny. Wyciągnięto też cenne wnioski z doświadczeń prowadzenia działań bojowych na oddalonym pustynnym teatrze wojny i w trudnych warunkach zimowych. Jednakże brak czasu uniemożliwił całkowite zrealizowanie tych wniosków w praktyce szkolenia wojsk i kadry oficerskiej.

Konkretne poglądy na prowadzenie całości wojny i poszczególnych walk i operacji zostały odzwierciedlone w strategii, sztuce operacyjnej i taktyce.

Radziecka strategia przedstawiała sobą system ogólnych poglądów na sposoby prowadzenia walki zbrojnej. Szczególne znaczenie w strategii poświęcono ustaleniu kierunku głównego uderzenia zarówno w wojnie jako całości, jak i jej poszczególnych kampaniach i operacjach strategicznych.

Teoria strategii w sposób całkowicie uzasadniony oceniała zadania poszczególnych rodzajów sił zbrojnych i rodzajów wojsk we współczesnej wojnie. Odrzucała ona i skłusznie krytykowała rozmaite jednostronne burżuazyjne teorie wojenne, nadające największe znaczenie jakiegokolwiek jednemu technicznemu środkowi walki i wyznaczając główną rolę "w wojnie błyskawicznej". Jednocześnie podkreślano, że Związek Radziecki wyznacza ostateczną rolę w przyszłej wojnie wojskom lądowym, z którymi powinny współdziałać marynarka wojenna i lotnictwo, mające możliwość, w razie potrzeby prowadzenia również samodzielnych działań.

Rząd radziecki, wierny polityce pokoju nigdy nie stawiał strategii żadnych agresywnych celów niezgodnych z istotą państwa radzieckiego, które nie zamierzało prowadzić zaborczych wojen. Jednocześnie w tym radziecka strategia była gotowa zadać cios każdemu napastnikowi, o czym świadczy odparcie japońskiej agresji na Dalekim Wschodzie w latach 1938-1939 i doświadczenia wojny radziecko - fińskiej 1939/1940 r. Wzrost sił i możliwości Związku Radzieckiego pozwalał w wypadku rozpętania wojny wyznaczyć strategii zdecydowane cele zmierzające do całkowitego rozgromienia agresora na jego własnym terytorium.

Głównym rodzajem działań wojennych prowadzących do osiągnięcia

tego celu było natarcie, na którego teoretyczne rozpracowanie zwracano szczególną uwagę. Przez natarcie rozumiano sumę jednoczesnych i kolejno następujących po sobie operacji frontowych, wspartych znacznymi siłami lotnictwa, a na kierunkach nadmorskich prowadzonych przy współudziale marynarki wojennej.

Operacje tego rodzaju powinny być podporządkowane jednemu celowi strategicznemu i z niego wynikać. Radziecka nauka wojenna ostrzegała jednocześnie o niebezpieczeństwach ogólnego natarcia.

Uważając natarcie za główną formę prowadzenia działań wojennych, strategia radziecka odrzucała zarazem twierdzenia niektórych burżuazyjnych teoretyków wojskowych o rzekomej słabości obrony i jej niezdolności oparcia się współczesnym środkom i metodom walki zaczepnej. Oceniając krytycznie pierwsze doświadczenia drugiej wojny światowej radziecka teoria wojenna wskazywała słusznie, że sukcesy niemieckie w Polsce i Francji w latach 1939 - 1940 tłumaczą się tym, że wojska hitlerowskie nie napotykały na twardy i zorganizowany opór, a zaplecza ich przeciwników uległy rozkładowi na skutek działań "piątej kolumny".

uważając

Strategia radziecka obronę za niezbędny rodzaj walki zbrojnej, podkreślała jednocześnie jej podrzędną rolę w stosunku do natarcia. Radziecka teoria wojenna nie w pełni jednak zbadała problem działań obronnych. Uznawała ona prowadzenie obrony na poszczególnych kierunkach za konieczne i możliwe, ale nie przewidywała możliwości i konieczności prowadzenia jej ewentualnie na całym froncie strategicznym. W zasadzie strategia radziecka przewidywała możliwość wymuszonego odwrotu na poszczególnych odcinkach frontu, ale pod warunkiem, że będzie to zjawisko przejściowe, związane jedynie z przygotowaniem do natarcia. Nie rozpracowano problemu wyprowadzania wojsk spod groźby okrajania przez nieprzyjaciela. Również wbrew bogatym doświadczeniom z wojny domowej 1918 - 1920 r. do czasu Wielkiej Wojny Narodowej nie zbadano dokładnie problemu przeciwnatarcia, jako szczególnej formy ofensywy strategicznej.

Strategia radziecka właściwie rozstrzygnęła problem roli odwodów strategicznych we współczesnej wojnie, mając na uwadze nie tylko kontyngenty ludzkie konieczne dla uzupełnienia strat na froncie i nowe jednostki i związki wojskowe, lecz również wszelkie zasoby materialne umożliwiające prowadzenie wojny długotrwałej.

Istota strategii radzieckiej znalazła wyraz w następujących wyjątkach z projektu Regulaminu Polowego z 1939 roku.

ch

"Na każdą agresję nieprzyjaciela Związek Radziecki Socjalistycznych Republiki odpowie druzgocącym uderzeniem wszystkich swoich sił zbrojnych.

Wojna z napastnikiem będzie najbardziej sprawiedliwą spośród wszystkich wojen, jakie znają dzieje ludzkości.

Jeżeli nieprzyjaciel narzuci nam wojnę, Armia Czerwona będzie najbardziej aktywną ze wszystkich kiedykolwiek napadających armii.

Wojnę będzie ona prowadzić metodą zaczepną, przenosząc ją na terytorium nieprzyjaciela.

Armia Czerwona będzie prowadzić niszcycielskie działania bojowe celem całkowitego rozgromienia nieprzyjaciela i osiągnięcia decydującego zwycięstwa ceną jak najmniejszych ofiar^{x/}.

Wszystkie te sformułowania były w zasadzie słuszne z wyjątkiem tezy o zdobywaniu zwycięstwa małym kosztem. Teza ta była sprzeczna z charakterem współczesnej wojny, wymagającej wielkich ofiar. Jednakże wskutek niewystarczającego praktycznego i teoretycznego wyszkolenia wielu wyższych dowódców, wytyczne projektu Regulaminu Polowego przyjmowano zbyt dosłownie i w sposób dogmatyczny. Na przykład, wychodząc z założenia, że radzieckie siły zbrojne w wypadku agresji państw imperialistycznych będą prowadzić wojnę na ich terytorium, nie liczone z możliwością głębokiego wtargnięcia wojsk nieprzyjaciela w granice Związku Radzieckiego. Dlatego też przedsięwzięcia obronne w rejonach przygranicznych prowadzono niezbyt energicznie, szczególnie z dala od granicy.

Nie było również całkowitej zgodności poglądów, jeżeli chodzi o ocenę charakteru początkowego okresu wojny. Niektórzy autorzy prac wojskowo - teoretycznych uważali, że działania wojenne tak jak w wojnach minionych zostaną poprzedzone mobilizacją i strategicznym rozwijaniem sił zbrojnych obydwu stron. Nie uwzględniono natomiast możliwości skrytej mobilizacji i rozwinięcia sił zbrojnych przez nieprzyjaciela przed ewentualnym wypowiedzeniem wojny i rozpoczęciem działań wojennych.

Z założeń teoretycznych strategii wpływało również rozstrzygnięcie problemu wykorzystania w toku wojny wielkich związków operacyjnych wszystkich rodzajów sił zbrojnych. Badaniem tych problemów zajmowała się radziecka sztuka operacyjna.

Sztuka operacyjna, jako część składowa teorii i praktyki sztuki wojennej rozwijała się przede wszystkim w radzieckich siłach zbrojnych. W zakres jej wchodziło zbadanie problemów organizacji i prowadzenia operacji przez Fronty i armie. Duże zasługi w opracowanie teorii sztuki

x/ Regulamin Polowy 1939 r. /projekt s. 9/.

operacyjnej położył M.W. Frunze, który dokładnie zbadał nowe zjawiska wojskowości w pierwszym ćwierćwieczu XX stulecia.

W Akademii Wojskowej imienia M.W. Frunze już w 1928 r. ogłoszono cykl wykładów poświęconych operacji armijnej. W wykładach tych określono, że "operacja jest to połączenie manewrów i walk na danym rejonie teatru działań wojennych, zmierzających do osiągnięcia wspólnego celu końcowego w danym okresie kampanii. Prowadzenie operacji stanowi przedmiot sztuki operacyjnej, stanowiącej szczebel pośredni pomiędzy taktyką i strategią".

Radziecka teoria sztuki operacyjnej w okresie swego kształtowania się została przedstawiona w sposób najbardziej harmonijny w książce W.K. Trandafilkowa pt. "Charakter operacji współczesnych armii". Książka ta odegrała ważną rolę w szkoleniu operacyjnym kadry dowódczej Armii Czerwonej, szczególnie wyższego szczebla.

Dalszym etapem rozwoju teorii radzieckiej sztuki operacyjnej było rozpracowanie problemu "prowadzenia operacji na dużą głębokość" z jednoczesnym zbadaniem analogicznego problemu taktycznego "prowadzenia walki w głębi".

Istota problemu "operacji na dużą głębokość" polegała na rozstrzygnięciu zadań związanych z prowadzeniem natarcia metodą wykonywania druzgocących uderzeń na całą głębokość ugrupowania wojsk nieprzyjaciela, celem całkowitego jego zniszczenia. Prowadzenie operacji zaczepnych na dużą głębokość miało pozwolić na uniknięcie pozycyjnych walk, charakteryzujących się krwawymi stratami a przynoszących nikłe rezultaty szczególnie w okresie pierwszej wojny światowej, kiedy nie potrafiono stosować na szeroką skalę potężnych już wówczas środków manewrowych.

W okresie międzywojennym pojawiły się środki, pozwalające przekształcić szybko przeżamanie taktyczne w operacyjne. Należały do nich czołgi, lotnictwo, wojska powietrznodesantowe.

Zmasowane użycie wielkich związków pancernych współdziałających z piechotą zmotoryzowaną, lotnictwem i wspieranych przez artylerię dalekonośną w znacznym stopniu ułatwiało natarcie. Użycie lotnictwa dawało możliwość wykonywania zadań o znaczeniu operacyjnym, utrudniać manewr odwodom nieprzyjaciela i zadawać im straty oraz wspierać działania własnych związków pancernych i zmotoryzowanych uderzeniami bombowymi i ogniem z broni pokładowej. Wojska powietrzno - desantowe mogły opanowywać ważne obiekty w głębi nieprzyjaciela i ułatwiać manewr własnych wojsk szybkich. Dzięki dużemu wzmocnieniu artylerią można było obezwładniać obronę nieprzyjaciela podczas wszystkich etapów jej przekazywania.

Zgodnie z omówionymi wyżej zasadami prowadzenia głębokiej operacji zaczepnej, taktyczną strefę obrony nieprzyjaciela przekamywać miały korpusy piechoty, zaś związki taktyczne wojsk pancernych, piechoty zmotoryzowanej i kawalerii współdziałając z piechotą powinny były wlamywać się śmiało w głąb strefy taktycznej i operacyjnej głębokości obrony nieprzyjaciela. Szybkość rozwijania przełamania miała przewyższać tempo odwrotu broniącej się piechoty nieprzyjaciela. Wojska szybkie miały wyprzedzać wycofujące się jednostki nieprzyjaciela, nie pozwalać jego odwodom na umacnianie obrony na rubieżach pośrednich, wychodzić na jego skrzydła i w ten sposób stwarzać warunki dla oskrzydlenia lub okrążenia całego zgrupowania nieprzyjaciela.

Była to w zasadzie nowa teoria prowadzenia natarcia przez dobrze technicznie wyposażoną armię odpowiadającą konkretnym warunkom walki zbrojnej. Jednakże w teorii radzieckiej sztuki operacyjnej nie wszystkie było dopracowane do końca i jak pokazała przyszłość, nie wszystkie założenia były skuteczne.

Przed wszystkim^w sposób uproszczony oceniano charakter manewrowy przyszłej wojny. Nie odróżniano w istotny sposób manewrowości początkowego okresu wojny od działań manewrowych w ogóle, szczególnie w dalszych jej etapach. Wskutek tego zbyt wielką uwagę przywiązywano do manewrowego rozpoczęcia operacji zaczepnej /podejścia do obrony nieprzyjaciela i walk spotkaniowych. Organizacja natarcia w warunkach bezpośredniej styczności z nieprzyjacielem była zbadana w sposób niedostateczny. Nie doceniano też siłę oraz trwałość obrony nieprzyjaciela.

Dużym mankamentem w szkoleniu operacyjnym wyższej kadry dowódczej Armii Czerwonej w przededniu wojny był brak odpowiednich instrukcji lub oficjalnie przyjętych pomocy naukowych. Braki te częściowo zlikwidowała narada wyższych dowódców wojskowych w końcu grudnia 1940 r., która w znacznym stopniu przyczyniła się do rozwoju radzieckiej sztuki operacyjnej. Na naradzie tej rozpatrzono doświadczenia wojny radziecko - fińskiej oraz doświadczenia z działań bojowych w Europie w latach 1939 - 1940. Jednakże w grudniu 1940 r. opublikowano tylko przemówienie końcowe wygłoszone na tej naradzie przez Marszałka Związku Radzieckiego S.K. Timoszenko. Zostały w nim podsumowane rezultaty dotychczasowej pracy oraz sformułowane wytyczne, mające na celu rozwinięcie teorii operacji zaczepnych i obronnych Frontu i armii. Wytyczne te udostępniono początkowo tylko niektórym osobom pracującym w sztabach związków operacyjnych, lub dowodzących wielkimi związkami operacyjnymi. Dotarły one do wojsk dopiero na cztery, pięć miesięcy przed wybuchem Wielkiej Wojny Narodowej i nie mogły być w pełnej mierze wykorzystane przez całą kadre dowódczą Armii Czerwonej.

Zgodnie z poglądami istniejącymi przed wojną, operację zaczepną rozpatrywano, jako sumę kilku etapów działań bojowych. Pierwszy jej etap obejmował przełamanie taktycznej głębokości obrony nieprzyjaciela, zaś drugi i trzeci jej etap obejmował przekształcenie/przełamania taktycznego w operacyjne, rozgromienie odwodów nieprzyjaciela i zniszczenie jego głównych sił.

Ugrupowanie wojsk w operacji zaczepnej miało być głębokie. Na szczęblu Frontu przewidywano tworzenie rzutu przełamania i rzutu rozwinięcia powodzenia. Jednakże rzutami wówczas również nazywano zgrupowanie lotnictwa i odwody. Wskutek tego w danym wypadku ugrupowanie wojsk miało się składać z czterech rzutów. Pierwszy rzut nosił nazwę "czołowego rzutu powietrznego". W jego skład wchodziło lotnictwo Frontu i poszczególnych armii, a niekiedy i wojska powietrzno - desantowe. Głównym jego zadaniem było wykonywanie uderzeń bombowych i ostrzeliwanie z broni pokładowej całej głębokości obrony nieprzyjaciela, celem jej obezwładnienia oraz sparaliżowania systemu dowodzenia wojsk przeciwnika. Drugi rzut nazywano "Rzutem przełamania". W jego skład wchodziły wzmocnione korpusy piechoty armii uderzeniowej, które miały przełamywać całą taktyczną strefę obrony nieprzyjaciela. Trzecim był "rzut rozwinięcia przełamania, lub rzut "rozwinięcia powodzenia". W skład tego rzutu wchodziły jeden - dwa korpusy wojsk zmechanizowanych lub kawalerii, które miały być wprowadzane w wyłom celem rozwijania powodzenia. W skład czwartego /ostatniego/ rzutu wchodziły odwody.

Przy przełamywaniu obrony słabej lub przygotowanej doraźnie i prowadzeniu działań w terenie dogodnym dla czołgów za korzystne uważano użycie korpusu zmechanizowanego w rzucie przełamania.

Już doświadczenia pierwszej wojny światowej, jak i późniejsze poglądy oraz doświadczenia początkowego okresu drugiej wojny światowej wskazywały, że przyszły przeciwnik będzie stawiał opór siłami urzutowanymi na znaczną głębokość. Stąd też nasuwał się wniosek, że w toku natarcia trzeba będzie nie tylko zakamać opór nieprzyjaciela znajdującego się w bezpośredniej styczności z wojskami własnymi, lecz także rozgromić jego odwody taktyczne, operacyjne i strategiczne obsadzające szereg rubieży pośrednich na dużą głębokość.

Z takiej oceny charakteru obrony nieprzyjaciela wpływały przesłanki o kolejnym, według etapów rozstrzyganiu zadań w toku operacji, jednoczesnym obezwładnianiu różnych części składowych obrony, urzutowanych na dużą głębokość, celem naruszenia ich współdziałania i

potęgowania siły uderzeń, własnych środków słabnących w toku walki z każdym rzutem obrony nieprzyjaciela.

Podstawową rolę w operacji zaczepnej przeznaczono "armii uderzeniowej", armii o zwiększonym stanie liczebnym, która powinna była prowadzić działania na głównym kierunku w składzie "grupowania uderzeniowego Frontu. W skład Frontu mogły wchodzić jedna, lub dwie takie armie. Pozostałe armie nie mające środków wzmocnienia, lub wzmocnienie nimi w nieznacznej ilości nazywano "armiami wiąźcymi, lub armiami o pomocniczym znaczeniu". Przeznaczone one były do prowadzenia działań zaczepnych na kierunkach drugorzędnych.

Armia uderzeniowa powinna była się składać z 3-4 korpusów piechoty /12 - 15 dywizji piechoty/, 1 - 2 korpusów wojsk zmechanizowanych, lub korpusu kawalerii, 3-4 dywizji lotnictwa, 10 - 12 pułków artylerii, kilku pułków czołgów bezpośredniego wsparcia piechoty, kilku batalionów saperów, pododdziałów wojsk obrony przeciwlotniczej i przeciwchemicznej itp.

Normy gęstości operacyjnych potrzebne dla przełamania obrony nieprzyjaciela na kierunku głównego uderzenia były następujące: dywizja piechoty na 2 - 2,5 kilometra; 50 - 100 dział i 50 - 100 czołgów na jeden kilometr frontu przełamania. Uważano przy tym, że czołgi mogą częściowo zastąpić artylerię i przy posiadaniu ich w dostatecznej ilości nasycenie artylerią mogło być mniejsze. Na początku lat trzydziestych, kiedy we wszystkich krajach artyleria przeciwpancerna dopiero zaczynała się rozwijać zasada ta była słuszna. Jednakże już doświadczenia walk z wojskami japońskimi na rzece Chałchin-Goł dowiodły potrzeby zwiększenia zakresu zadań artylerii, do zadań tych włączono m.in. problem obezwładnienia systemu obrony przeciwpancernej nieprzyjaciela w związku z tym a nie dopuszczano do zmniejszania jej nasycenia.

Głębokość operacji zaczepnej Frontu miała wynosić 150-250 kilometrów, zaś głębokość operacji armii uderzeniowych 75-100 kilometrów.

Ogólna szerokość pasa natarcia Frontu w operacji zaczepnej mogła się wahać w granicach 150 - 300 kilometrów, a armii uderzeniowej 50 - 80 kilometrów. Szerokość odcinka przełamania dla wojsk Frontu miała wynosić 60 - 80 km, a dla armii uderzeniowej 20 - 30 kilometrów. Tempo natarcia jednostek piechoty wchodzących w skład Frontu i armii miało wynosić przeciętnie 10-15 kilometrów na dobę, zaś ich wojska szybko miały nacierać z prędkością 40 - 50 kilometrów na dobę.

Front, według ówczesnych poglądów, mógł wykonywać uderzenie siłami jednej, dwóch, a niekiedy trzech armii uderzeniowych, które przełamwały obronę nieprzyjaciela na jednym wspólnym kierunku. Takie zgrupowanie armii uderzeniowych rozmieszczonych na skrzydłach przylegających do

siebie dwóch Frontów zamierzano wykorzystać do szerokiego przełamania obrony nieprzyjaciela w pasie 120 - 150 kilometrów. W celu przełamania obrony nieprzyjaciela na kilku kierunkach i rozbicia na kilka części jego ugrupowania obronnego Front mógł wykonywać uderzenie swoimi armiami uderzeniowymi również na różnych odcinkach.

Armia uderzeniowa mogła wykonywać uderzenia środkiem swego zgrupowania, jednym ze skrzydeł, lub w wypadku prowadzenia działań w pasie o niewielkiej szerokości wszystkimi siłami w całym pasie natarcia. Tak na szczeblu armii jak i Frontu przewidywano również możliwość wykonania uderzeń dwoma skrzydłami na zbieżnych kierunkach celem okrążenia i zniszczenia zgrupowania nieprzyjaciela siłami jednej armii, lub siłami jednego Frontu.

Operację zaczepną miało poprzedzać artyleryjskie przygotowanie ataku piechoty i czołgów. Przełamanie całej taktycznej głębokości obrony nieprzyjaciela uważano za najbardziej dogodny moment dla wprowadzenia do bitwy grup szybkich Frontu lub armii i rozwinięcia powodzenia w głębokości operacyjnej.

Drugie rzuty armii i Frontu wykorzystywano zwykle dla okrążenia nieprzyjaciela, rozszerzenia wyłomu, lub rozwijania natarcia w głębi obrony przeciwnika.

Zgodnie z przewidywanym manewrowym charakterem wojny miały być rozstrzygane również bitwy spotkaniowe. Uważano, że bitwy spotkaniowe będą występować nie tylko w początkowym okresie wojny kiedy brak jest zwykle ciągłego frontu lecz i w czasie dalszych jej etapów, przede wszystkim w czasie działań w głębi obrony nieprzyjaciela szczególnie w chwili nawiązywania styczności z jego silnymi odwodami. Przez bitwę spotkaniową rozumiano natarcie **strony** wyprzedzającej nieprzyjaciela w rozwijaniu wojsk i pośpieszne przejście do obrony strony, która nie zdążyła rozwinąć swych sił.

Zagadnieniom organizacji i prowadzenia operacji obronnych poświęcano o wiele mniejszą uwagę, aniżeli operacjom zaczepnym. Obrona operacyjna uważana była za tymczasowy sposób działań stosowany w różnych celach i warunkach: m.in. na kierunkach drugorzędnych dla ekonomii sił w czasie przygotowania do natarcia na kierunku głównym; w warunkach przewagi nieprzyjaciela celem uzyskania czasu niezbędnego dla zmiany stosunku sił i osłabienia nacierającego nieprzyjaciela przed przejściem własnych wojsk do natarcia. Z tego wynika, że obrona uważana była za pomocniczy sposób działań mający umożliwić natarcie.

Teoria operacji obronnej zalecała organizowania obrony głębokiej, wyposażonej w umocnienia fortyfikacyjne, zapory inżynieryjne i zapory przeciwpancerne. Ugrupowanie operacyjne Frontu w obronie miało

się składać w zasadzie z "armii pomocniczego przeznaczenia", stanowiących pierwszy rzut operacyjny¹ odwodów Frontu.

Struktura obrony armii miała zapewnić odparcie natarcia silnych zgrupowań wojsk nieprzyjaciela na ważnych kierunkach. Jednocześnie wymagała ona użycia takiej ilości sił i środków, na które trudno było liczyć. Problem ten decydował o słabości i niepraktyczności teorii obrony.

Armia w obronie miała mieć skład następujący : około 10-12 dywizji piechoty, 1-2 brygady pancerne, 5 - 6 pułków artylerii i moździerzy odwodu Naczelnego Dowództwa , 5-6 batalionów saperów i 1-2 dywizji lotnictwa o mieszanym składzie.

Armia w wypadku organizowania obrony bez styczności z nieprzyjacielem powinna była organizować przedni, operacyjny pas zapór inżynierskich o głębokości 25 - 50 kilometrów, broniony przez oddziały z dywizji piechoty pierwszego rzutu. Za nią rozbudowywano taktyczną strefę obrony zwaną również główną strefą oporu. Miała ona głębokość 20 - 30 kilometrów i obejmowała główny i drugi pas obrony. Na pierwszym i drugim pasie obrony rozmieszczano główne siły armii polowej, a mianowicie dywizje jej pierwszego rzutu i odwody korpusne. Kolejnymi elementami systemu obrony armii były: tzw. strefa manewru odwodów armijnych oraz tyłowa armijna rubież obrony o ogólnej głębokości również 20 - 30 kilometrów.

W ten sposób głębokość obrony armii polowej bez przedniego operacyjnego pasa zapór inżynierskich powinna była wynosić 40 - 60 kilometrów. Szerokość pasa obrony armii wynosiła 80-100 kilometrów.

Szerokość pasów obronnych dywizji broniących się na kierunkach głównych wynosiła 6 - 10, zaś na drugorzędnych kierunkach 12 - 16 kilometrów.

Wykonywanie zadań związanych z prowadzeniem operacji obronnej w toku różnych ćwiczeń i gier wojennych sprowadzało się często do liniowego ugrupowania wojsk. Prawie wszystkie siły armii wykorzystywane były dla obrony głównego pasa obrony, zaś do odwodu w skali armii wydzielano jedynie 1-2 dywizje.

Obrona miała na celu odparcie natarcia znacznych sił nieprzyjaciela, aktywnie wspieranych przez działanie lotnictwa. Powinna ona była zabezpieczyć siłę żywą i sprzęt przed ogniem artylerii nieprzyjaciela, odeprzeć zmasowane uderzenia jego czołgów oraz przeciwstawić się zmasowanemu atakom z powietrza. Obrona miała odznaczać się dużą aktywnością i być zdolną nie tylko do odparcia natarcia dużych sił nieprzyjaciela, lecz również winna mieć możliwość zadania mu druzgocących uderzeń odwetowych.

Obroza ponadto musi ~~być~~ być przeciwpancerna. Obejmowała ona szereg przedsięwzięć zmierzających do niszczenia czołgów przeciwnika. Były to m.in: bombardowanie z powietrza i ostrzeliwanie ogniem artylerii czołgów na pozycjach wyjściowych do natarcia; budowa zapór przeciwpancernych łącznie ze stawianiem pól minowych; niszczenie nacierających czołgów ześrodkowanym ogniem artylerii w czasie podchodzenia ich do głównego pasa obrony; użycie własnych czołgów ~~we~~ w współdziałaniu z lotnictwem, artylerią do prowadzenia kontrataków i przeciwuderzeń oraz rozmieszczanie odwodów przeciwpancernych w głębi obrony na kierunkach zagrożenia pancernego.

^{strona} Słabą tak organizowanej obrony przeciwpancernej było wykorzystanie do ognia na wprost jedynie specjalnej artylerii przeciwpancernej. Pozostałe środki artyleryjskie do zwalczania czołgów miały prowadzić jedynie mało skuteczny ogień ze stanowisk zakrytych. Nasycenie artylerii przeciwpancernej /10 dział na 1 km frontu/ było niewystarczające do prowadzenia walki z nacierającymi czołgami, szczególnie wtedy, gdy ich nasycenie przekraczało 100 wozów bojowych na 1 km frontu przełamania. Tymczasem zgodnie z radziecką teorią prowadzenia operacji zaczepnej i doświadczeniami pierwszego okresu II wojny światowej należało przewidzieć takie nasycenie czołgów na 1 km frontu. Innym istotnym brakiem rozpatrywanego systemu obrony przeciwpancernej było to, że środki przeciwpancerne, a przede wszystkim ~~artyleria~~ artyleria przeciwpancerna miała być rozmieszczana nie w przeciwpancernych punktach i węzłach oporu na kierunkach dostępnych dla czołgów, lecz miała być skoncentrowana dla obrony rejonów niedostępnych dla czołgów, celem tworzenia tzw. bastionów, których zasadniczym celem było zachowanie rozmieszczonych w nich sił i środków. Stwarzało to groźbę ich obchodzenia i wymijania przez czołgi, które w ten sposób mogły przenikać w głąb obrony i na tyły broniących się oddziałów i jednostek taktycznych.

Przebieg bitwy obronnej miał mieć przebieg następujący. Zwalczanie nieprzyjaciela należało rozpocząć jeszcze na przedpolu głównego pasa obrony. Całkowite rozwinięcie sił obrony powinno być nastąpić w toku przeciwstawiania się próbom nieprzyjaciela zmierzającym do przełamania głównego pasa obrony i rozwijania uderzenia w głąb. W czasie dalszego przełamania obrony przez wojska nieprzyjaciela należało je rozproszyć i wykrwawić.

W celu całkowitego rozgromienia nacierających wojsk nieprzyjaciela dowództwo Frontu powinno było skoncentrować w przygotowanym rejonie w wystarczającej ilości świeże siły i przygotować potężne przeciw-

uderzenie. Przeciwuuderzenie to, wykonane w skrzydło wykrwawionego nieprzyjaciela powinno być zakończyć zwycięsko mistrzowsko przeprowadzoną operację obronną.

Wymaganiom sztuki operacyjnej odpowiadała również i taktyka Armii Czerwonej. Zasady taktyki opierały się na uznaniu decydującej roli siły żywej w toku walki i przywiązywaniu szczególnie ważnego znaczenia do czynnika moralnego i wysokiego poziomu wyszkolenia bojowego i dyscypliny wojsk.

W myśl radzieckich regulaminów przedwojennych zwycięstwo w walce mogło być osiągnięte tylko wspólnymi wysiłkami wszystkich rodzajów wojsk.

Za podstawowe rodzaje walki uważano natarcie i obronę. Podkreślano przy tym, że tylko zdecydowane natarcie, zakończone okrzężeniem może doprowadzić do całkowitego zniszczenia nieprzyjaciela.

W toku natarcia główny wysiłek kierowano na przełamanie głównego pasa obrony nieprzyjaciela, przy czym uderzenie miało być wykonane na całą głębokość ugrupowania jego związków taktycznych /obezwładnienie całej głębokości obrony nieprzyjaciela/.

Szerokość pasa natarcia dywizji piechoty wynosiła 3-4,5 kilometra, a korpusu piechoty od 8 do 12 kilometrów.

Zgodnie z regulaminem ugrupowanie bojowe wojsk dywizji zarówno w natarciu, jak i obronie miało się składać z grupy uderzeniowej i grupy wiążącej, przy czym w skład grupy uderzeniowej wchodziło do dwóch - trzecich wszystkich sił. Głębokie ugrupowanie wojsk w obronie uważano za podstawowy warunek powodzenia walki obronnej.

W działaniach zaczepnych dywizji piechoty wszystkie od - działy i pododdziały, począwszy od plutonu miały być ugrupowane w dwa rzuty. Wskutek takiego ugrupowania znaczna część sił i środków dywizji nie brała udziału w natarciu na przedni skraj obrony nieprzyjaciela, a wprowadzana była do walki stopniowo.

W obronie dużą uwagę zwracano na utrzymanie głównego pasa obrony, który stanowiąc główny element taktycznej strefy obrony /głównej strefy oporu/ był obsadzony i broniony przez dywizje piechoty pierwszego rzutu korpusu /armii/.

Przedwojenne regulaminy radzieckie rozpatrywały piechotę, jako najważniejszy rodzaj wojsk, ponieważ tylko piechota, ponosząc główny ciężar walki, mogła opanować i utrzymywać teren. Uważano też, że piechota bez wsparcia innych rodzajów wojsk nie jest w stanie prowadzić skutecznie współczesnej walki. Działania piechoty miały być wspierane wszystkimi środkami ogniowymi i wysiłkami innych rodzajów wojsk, łącznie z lotnictwem.

tu

O miejscu i roli czołgów w toku działań bojowych świadczą fakt, że przewidywano iż będą one mogły wykonywać zadania bojowe jedynie we współdziałaniu z innymi rodzajami. W natarciu dywizji piechoty i korpusu, czołgi winny były działać bezpośrednio w ugrupowaniu bojowym piechoty biorąc udział w przełamaniu, natomiast w obronie zalecano używać je dla wykonywania kontrataków i przeciwuderzeń.

W działaniach związków taktycznych ważną rolę wyznaczano artylerii. Uważano, że tylko artyleria, posiadając największy zasięg i siłę ognia może utorować drogę swym wojskom w natarciu i zagrozić drogę nieprzyjacielowi w obronie.

Wiele uwagi poświęcano też przygotowaniu artyleryjskiemu natarcia, które miało naruszyć system ognia obrony przeciwnika i utorować przejście w jego zaporach inżynierskich. Równie ważne znaczenie przypisywano wsparciu artylerii, które miało zabezpieczyć atak piechoty i czołgów i miało umożliwić ich natarcie w głębi obrony nieprzyjaciela. W zależności od charakteru obrony nieprzyjaciela wsparcie artyleryjskie mogło być prowadzone w postaci wału ogniowego, lub kolejnego ześrodkowania ognia na ważniejsze obiekty. Obie te metody można było też łączyć.

Rozpracowywano zasady użycia artylerii w walce posiadały jednak szereg istotnych wad i braków. W szczególności zbyt małe znaczenie przywiązywano do problemu ciągłego wsparcia piechoty i czołgów zmasowanym ogniem artylerii na całą głębokość walki. Również normy nasycenia artylerii w natarciu celem dokonania przełamania obrony przeciwnika były zbyt niskie.

Przedstawiliśmy w ogólnych zarysach radzieckie zasady sztuki operacyjnej i taktyki, na której opierało się szkolenie kadry dowódczej Armii Czerwonej w przededniu wojny. Te zasady teoretyczne wywypływające z oceny charakteru przyszłych walk i operacji były jednak dostosowane do zwykłych i w gruncie rzeczy najbardziej dogodnych dla radzieckich wojsk warunków prowadzenia działań.

Głównym niedociąganiem radzieckiej teorii sztuki operacyjnej i taktyki był niemalże zupełny brak rozpracowania ogólnych zasad i sformułowań dotyczących właściwości przygotowania i prowadzenia walk i operacji w początkowym okresie wojny. Wskutek tego wiele z głoszonych tez i zasad radzieckiej sztuki operacyjnej i taktyki nie znalazły potwierdzenia w początkowym okresie Wielkiej Wojny Narodowej i stały w sprzeczności z powstałą sytuacją na frontach walki. W myśl założeń teoretycznych przewidywano takie materiałowo - techniczne zabezpieczenie wojsk, które w początkowym okresie wojny z szeregu przyczyn nie mogło być zapewnione.

Radziecka doktryna wojenna nie uwzględniała również w pełnej mierze właściwości wojny manewrowej. Sztaby nie uczyły się dowodzić wojskami w warunkach takiej wojny. Również zbyt małą uwagę zwracano na wyposażeniu armii w środki przewozowe. Poważne braki istniały też w rozpracowaniu problemu organizacji łączności w związkach operacyjnych. Wykorzystanie oddziałów odwodów Naczelnego Dowództwa dla zapewnienia łączności Naczelnego Dowództwa ze sztabami Frontów uważano za niecelowe i przypuszczano, że łączność ta w czasie wojny będzie mogła być utrzymywana za pomocą linii i węzłów stałych istniejących w okresie pokojowym.

Radziecka nauka wojenna uważała, że w przyszłej wojnie lotnictwo odegra poważną rolę i że zwycięstwo w całej wojnie, jak i w poszczególnych operacjach w znacznym stopniu będzie zależało od użycia sił powietrznych. Zgodnie z tym opracowano teorię sztuki operacyjnej sił powietrznych i taktykę działań poszczególnych rodzajów lotnictwa. Podstawowym przeznaczeniem lotnictwa miało być ^{niszczenie sił zbr.npla} ścisłym współdziałaniem z wojskami lądowymi i marynarką wojenną.

Projekt nowego regulaminu polowego Armii Czerwonej wydany już w czerwcu 1941 roku przewidywał, że głównym zadaniem lotnictwa jest zabezpieczenie walki i operacji wojsk naziemnych a także zdobycie panowania w powietrzu. Oprócz współdziałania w walkach i operacjach naziemnych siły powietrzne miały wykonywać również zadania samodzielne. Zadania te polegały na wykonywaniu uderzeń na ważne ośrodki polityczne, gospodarcze i wojskowe oraz ośrodki na głębokich tyłach nieprzyjaciela.

Szczególnie duże znaczenie przypisywano aktywnemu udziałowi lotnictwa w operacjach zaczepnych, a w pierwszym rzędzie w operacjach prowadzonych na dużą głębokość. Uważano, że w operacjach tych siły powietrzne będą walczyć o panowanie w powietrzu, współdziałać z wojskami lądowymi na polu walki w czasie przełamywania obrony nieprzyjaciela, osłaniać własne wojska i obiekty, wykonywać uderzenia na odwody operacyjne i strategiczne oraz obiekty na tyłach nieprzyjaciela, osłaniać wejście w wyłom rzutów rozwijania powodzenia, wspierać ich działania w głębi operacyjnej obrony nieprzyjaciela, wspierać desanty powietrzne, zaopatrywać wojska drogą powietrzną i prowadzić rozpoznanie lotnicze.

Uważano też, że współdziałanie lotnictwa z wojskami lądowymi może mieć charakter taktyczny lub operacyjny. Przez współdziałanie taktyczne rozumiano współdziałanie wojsk lądowych z lotnictwem na polu walki celem zniszczenia siły żywej, sprzętu i organów dowodzenia nieprzyjaciela. Zaś współdziałanie operacyjne lotnictwa z wojskami lądowymi polegało na przekształceniu sukcesów taktycznych w operacyjne i

umożliwieniu osiągnięcia celów operacji głębokiej przez obezwładnienie odwodów nieprzyjaciela i naruszenie jego systemu zaopatrzenia i dowodzenia.

Siły powietrzne współdziałające z wojskami lądowymi dzieliły się na lotnictwo Frontowe i armijne. W praktyce taki podział nie zdał egzaminu. Prowadził on do rozproszenia sił lotnictwa i uniemożliwiał skoncentrowanie jego wysiłków zgodnie z wymaganiami sytuacji i utrudniał scentralizowane dowodzenie siłami powietrznymi.

W operacjach obronnych siły powietrzne miały wykonywać następujące zadania: udaremnić natarcie nieprzyjaciela przez lotnicze kontrprzygotowanie; zwalczać lotnictwo nieprzyjaciela; współdziałać aktywnie z wojskami lądowymi w walkach o utrzymanie rubieży i pasów obronnych; wspierać działania bojowe drugich rzutów taktycznych i operacyjnych; niszczyć odwody nieprzyjaciela; wspierać kontrataki i przeciwuderzenia wojsk lądowych oraz niszczyć wkradające się na tyły zmotoryzowane związki nieprzyjaciela i jego desanty powietrzne, a także prowadzić rozpoznanie lotnicze.

Jednym z ważniejszych zadań sił powietrznych było zdobycie panowania w powietrzu, które w myśl panujących poglądów mogło być osiągnięte w skali strategicznej i operacyjnej.

Uważano też, że na kierunkach głównych uderzeń wojsk lądowych panowanie w powietrzu można było zdobyć tylko wspólnym wysiłkiem sił powietrznych dwóch, lub kilku sąsiednich Frontów, lotnictwa Naczelnego Dowództwa i naziemnych środków obrony przeciwlotniczej.

Walkę z lotnictwem nieprzyjaciela zamierzano prowadzić przez niszczenie samolotów na lotniskach i jednoczesne wykonywanie uderzeń na tyły lotnicze /bazy Frontowe, urządzenia remontowe, składy paliwa, amunicji itp/ oraz niszczenie lotnictwa nieprzyjaciela w walkach powietrznych.

Na podstawie doświadczeń z działań wojennych w Hiszpanii, niszczenie lotnictwa nieprzyjaciela w walkach powietrznych miało być podstawowym sposobem osiągnięcia panowania w powietrzu. Choć ta taktyka działań przeciwko lotniskom nieprzyjaciela została zbadana, wykonywanie takich uderzeń uważano za bardzo trudne i mało skuteczne.

W walce o zdobycie panowania w powietrzu główną rolę przyznawano lotnictwu myśliwskiemu. W regulaminie bojowym lotnictwa myśliwskiego z 1940 r. określono, że lotnictwo myśliwskie stanowi główny element walki z siłami powietrznymi nieprzyjaciela i powinno je zniszczyć w powietrzu i na ziemi. Lotnictwa bliskiego i dalekiego zasięgu

zamierzano użyć w celu niszczenia samolotów nieprzyjaciela na lotniskach oraz wykonywania uderzeń na jego wielkie bazy lotnicze, ośrodki szkolenia wojsk, składy paliwa, amunicji¹ i urządzenia remontowe.

Skuteczne użycie sił powietrznych wymagało wykonania niespodziewanych uderzeń oraz zmasowania wysiłków lotnictwa i prowadzenia ciągłej walki² nieprzyjacielem w dzień i w nocy we wszelkich warunkach atmosferycznych.

Regulaminy sił powietrznych i wojsk lądowych Armii Czerwonej określały prawidłowo na ogół podstawowe zadania taktyczne, sposoby prowadzenia działań bojowych, ugrupowanie bojowe i formy dowodzenia każdym rodzajem lotnictwa.

Duże znaczenie przywiązywano zagadnieniom prowadzenia rozpoznania lotniczego. W projekcie regulaminu polowego twierdzono, "że lotnictwo stanowi jeden z głównych środków prowadzenia rozpoznania, utrzymywania łączności i obserwacji pola walki".

Obok problemów współdziałania lotnictwa z wojskami lądowymi i marynarką wojenną zostały również zbadane problemy organizacji i prowadzenia przez siły powietrzne działań samodzielnych. Już w 1936 r. wydana została instrukcja tymczasowa ustalająca zasady samodzielnych działań sił powietrznych Armii Czerwonej. Zgodnie z tą instrukcją siły powietrzne powinny były w początkowym okresie wojny i na dalszych jej etapach prowadzić operacje powietrzne - celem zniszczenia głównych sił lotnictwa nieprzyjaciela i zburzenia jego wojskowo - przemysłowych i administracyjnych ośrodków, zakłócenie transportów kolejowych, morskich, rzecznych i samochodowych oraz niszczenia marynarkę wojenną nieprzyjaciela na morzach, w portach i bazach. Organizacją takich operacji powietrznych miało się zajmować Dowództwo Naczelne lub dowództwa Frontów. Dla prowadzenia samodzielnych operacji powietrznych tworzono wielkie lotnicze związki taktyczne /korpusy lotnictwa/ i operacyjne /armie lotnicze Odwodu Naczelnego Dowództwa/. Przed samą wojną zorganizowano lotnictwo bombowe dalekiego zasięgu Naczelnego Dowództwa, w skład którego wchodziły korpusy i samodzielne dywizje lotnicze, przeznaczone głównie do prowadzenia działań samodzielnych.

Radziecka sztuka wojenna w okresie międzywojennym zbadła dosyć dokładnie i prawidłowo podstawowe problemy teorii operacyjnej sił powietrznych - taktyki poszczególnych rodzajów lotnictwa. Jednakże teoria wykorzystania sił powietrznych nie uwzględniała możliwości zdobycia przez nieprzyjaciela panowania w powietrzu już od początku działań wojennych.

Założenia teoretyczne określające przed wybuchem Wielkiej Wojny Narodowej zadania i sposoby użycia radzieckiej marynarki wojennej opierały się na podstawowych zasadach radzieckiej nauki wojennej i zakładały, że we współczesnej wojnie zwycięstwo osiągnięte zostanie wspólnym wysiłkiem wszystkich rodzajów sił zbrojnych, prowadzących działania według jednolitego planu i pod jednym dowództwem.

Zgodnie z tą zasadą działania bojowe floty i flotylli powinny być prowadzone w ścisłym współdziałaniu z wojskami lądowymi i lotnictwem. Samodzielne zadania na morzu floty mogły wykonywać tylko dla osiągnięcia wspólnych celów wszystkich sił zbrojnych.

Głównym założeniem regulaminów i instrukcji marynarki wojennej było prowadzenie działań zaczepnych. Siłę uderzeniową miały stanowić łodzie podwodne i samoloty a spośród okrętów nawodnych - lekkie jednostki morskie, a szczególnie kutry torpedowe.

W rejonach działań operacyjnych flot morskich miało być zorganizowane i prowadzone rozpoznanie, a w rejonach baz morskich służba patrolowa, obrona przeciwko okrętom podwodnym, obrona przeciwminowa, przeciwlotnicza, przeciwkutrowa i przeciwhemiczna.

Walkę z okrętami, obiektami brzegowymi i morskim transportem nieprzyjaciela zalecano prowadzić za pomocą systematycznych działań bojowych lekkich sił floty, metodą krótkich i niespodziewanych uderzeń co w połączeniu z masowym stawianiem zapór minowych miało doprowadzić do zniszczenia marynarki wojennej nieprzyjaciela.

W celu zakłócenia i udaremnienia przewozów morskich nieprzyjaciela zamierzano prowadzić na jego komunikacjach morskich samodzielne operacje siłami okrętów podwodnych, lotnictwa i okrętów nawodnych, które miały być jednocześnie gotowe do osłony swych transportów gospodarczych i wojskowych w warunkach aktywnego przeciwdziałania nieprzyjaciela na morzu. Wiele uwagi poświęcano również przygotowaniu operacji desantowych i przeciwdesantowych oraz prowadzeniu ciągłych i krótkotrwałych działań bojowych mających na celu bezpośrednie wsparcie i osłonę skrzydeł wojsk lądowych działających na kierunkach nadmorskich, w rejonach nadrzecznych i nad jeziorami.

Duże znaczenie przypisywano też stałej gotowości podstawowych sił floty do wykonania manewru na morskim teatrze wojny. Miało to pozwolić na skoncentrowanie zawczasu maksymalnych wysiłków na decydującym kierunku celem rozgromienia nieprzyjaciela oraz wzbronienia manewru sił i środków marynarki wojennej przeciwnika z jednego morskiego teatru wojny na drugi.

Teoria sztuki wojennej marynarki wojennej uwzględniała wzrost znaczenia lotnictwa w działaniach na morzu. Jednakże stan jakościowy lotnictwa morskiego nie pozwalał na wykonanie stawianych mu zadań. Dane taktyczno-techniczne wodno-samolotów stanowiących znaczną część lotnictwa morskiego nie odpowiadały bowiem współczesnym wymaganiom. Siły powietrzne marynarki wojennej posiadały zbyt mało lotnictwa bombowego i lotnictwa torpedowo-minowego.

W latach 1940/1941 opracowany został i wprowadzony w życie nowy system operacyjnej gotowości flot i flotylli, który w znacznym stopniu przyczynił się do podniesienia gotowości bojowej wszystkich sił marynarki wojennej.

Podstawowe założenia teoretyczne sztuki operacyjnej i taktyki radzieckiej marynarki wojennej przedstawione zostały w regulaminie bojowym marynarki wojennej /1937/ i w tymczasowej instrukcji o prowadzeniu operacji morskich /1940/. Dokumenty te określały ogólne zasady przygotowania i prowadzenia samodzielnych i wspólnych operacji marynarki wojennej.

Zgodnie z ogólnym ~~kierunkiem~~ kierunkiem rozwoju marynarki wojennej w drugiej pięciolatce w regulaminie bojowym marynarki wojennej wiele uwagi poświęcono metodom wykorzystania okrętów podwodnych, lotnictwa i kutrów torpedowych w zależności od rodzaju działań bojowych.

Tymczasowa instrukcja o prowadzeniu operacji morskich była pierwszym dokumentem podobnego rodzaju i w zasadzie konkretyzowała ówczesne poglądy operacyjne. W myśl tej instrukcji do typowych zadań marynarki wojennej należały: prowadzenie walki z nieprzyjacielem na komunikacjach morskich; działania przeciwko bazom i obiektom nadbrzeżnym nieprzyjaciela; opanowanie ^{YW} archipelagów wysp i punktów oporu nieprzyjaciela; zapewnienie sprzyjającej sytuacji na morskim teatrze wojny. Do zadań typowych, wymagających wspólnych działań z wojskami lądowymi instrukcja zaliczała: operacje mające na celu osłonę skrzydła armii lądowej; operacje desantowe i operacje przeciwdesantowe oraz działania przeciwko obiektom nadbrzeżnym przeciwnika.

Instrukcja kładła również nacisk na samodzielne operacje związków taktycznych floty morskiej prowadzone we współdziałaniu z lotnictwem i okrętami podwodnymi. Głównym zadaniem floty - było prowadzenie działań na komunikacjach morskich przeciwnika. Zadanie to przede wszystkim wykonywać miały okręty podwodne.

W przededniu Wielkiej Wojny Narodowej sztuka wojenna radzieckiej marynarki wojennej osiągnęła znaczny rozwój. Określała ona rolę, miejsce i metody wykorzystania flot i flotylli w składzie Sił Zbrojnych Związku Radzieckiego, ustalała zasady ich organizacji i system bazowania na morskich teatrach wojny i wielkich rzekach przygranicznych oraz określała podstawowe zasady teoretyczne ich wykorzystania bojowego.

Radziecka marynarka wojenna nie posiadała jednak własnych aktualnych doświadczeń bojowych wskutek czego jej sztuka wojenna nie odpowiadała w pełni współczesnym wymaganiom.

Tłumaczył W. Szenman

Wykaz szkiców :

- nr 1 Operacja zaczepna Frontu i Armii Uderzeniowej w/g poglądów z 1929 r.
- nr 2 Głęboka operacja zaczepna Frontu w/g zasad z lat 1939/1940.
- nr 3 Głęboka operacja zaczepna Armii Uderzeniowej w/g zasad z lat 1939/1940.
- nr 4 Struktura obrony Armii w/g zasad z lat 1939/1940.
- nr 5 Struktura obrony KA w/g zasad z lat 1940/1941.
- nr 6 Ugrupowanie obronne KA w/g zasad z lat 1940/1941.
- nr 7 Ugrupowanie obronne DP w/g zasad z lat 1940/1941.
- nr 8 Ugrupowanie zaczepne DP w/g zasad z lat 1940/1941.
- nr 9 Głębokość zadań bojowych DP i KA oraz ugrupowanie zaczepne KA w/g zasad z lat 1940/1941.

Całość przygotował do druku

mjr dypl. Stanisław Feret

Wyk. w 165 egz.

Egz. nr 1-150-Bibl.Szkoleniowa

Egz. nr 151-165-Katedra

Wyk. mjr dypl. St. Feret

Druk JD, dn. 8.11.61 r.

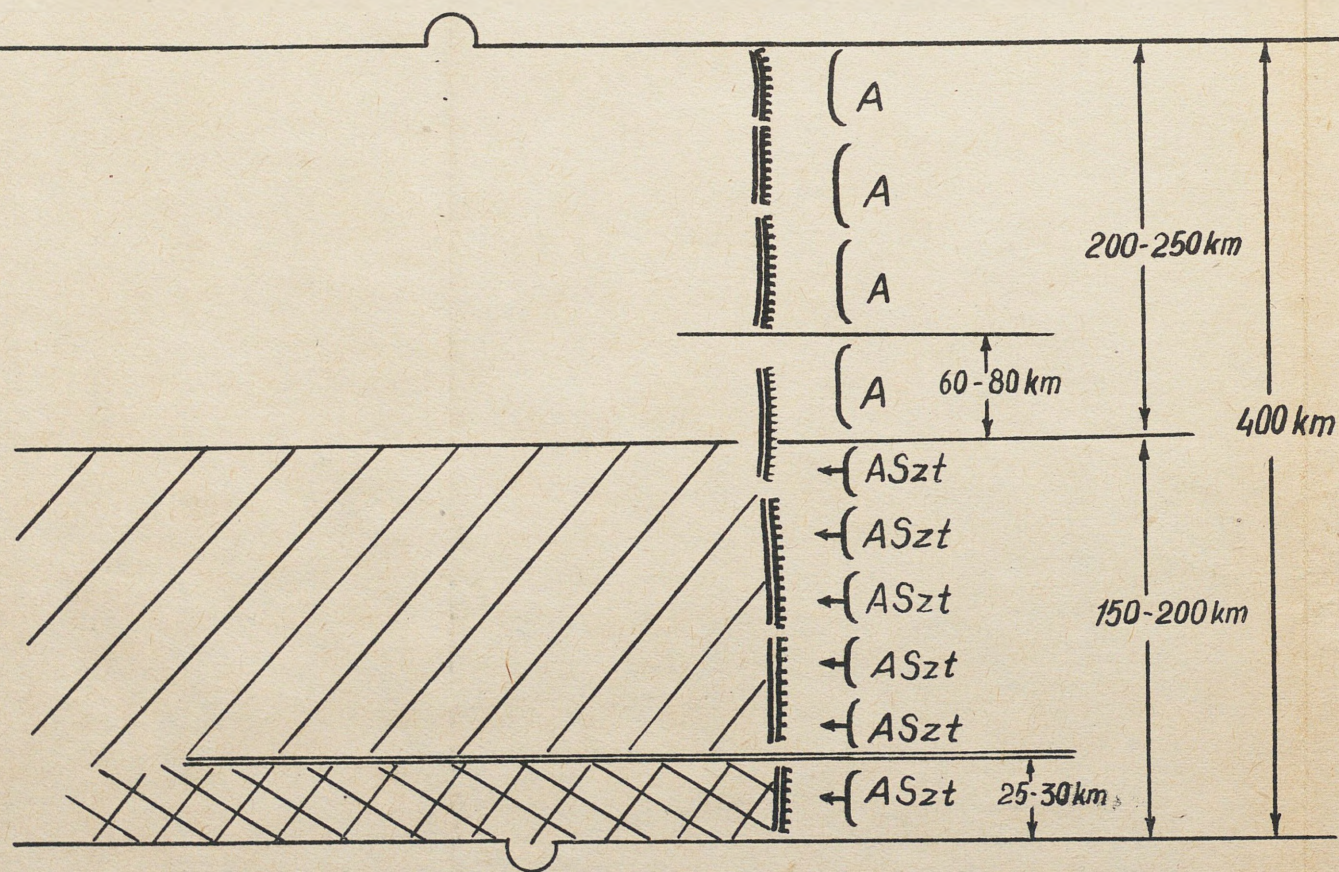
nr k.s. 471/WW.

Kor.JS-HS

O-XV-1611

Szkic nr 1

OPERACJA ZACZEPNA FRONTU I ARMII UDERZENIOWEJ (W/G POGLĄDÓW Z 1929 R)

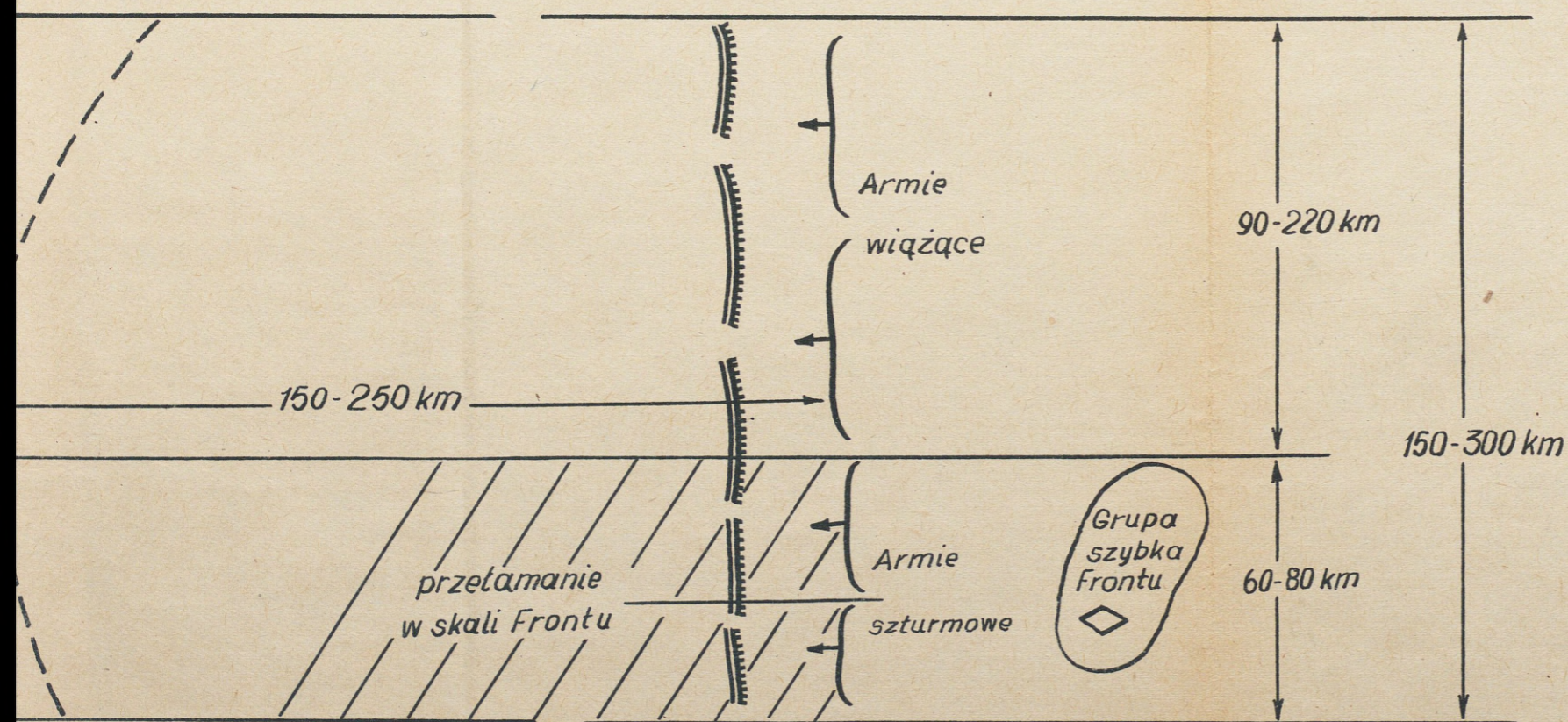
FRONT

- Skład: - 8-9 armii (w tym 5-6 szturmowych)
- pas natarcia 400 km
- przetamanie w pasie 150-200 km
- działania wiążące w pasie 200-250 km
- do przetamania 5-6 A Szturmowych
- do wiązania 3-4 Armie.

Armia Szturmowa

- Skład: - 12-18 DP (tj 3-5 KPiech)
- 16-20 pułków artylerii (tj 4-5 dywizji artylerii)
- 8-12 batalionów czołgów
- grupa lotnictwa armii
w składzie: - 2 eskadry samolotów rozpozn.
- 4-5 eskadr samolotów myśliwskich przeznaczonych do ostony wojsk.

GLEBOKA OPERACJA ZACZEPNA FRONTU W/G ZASAD Z LAT 1939 - 1940

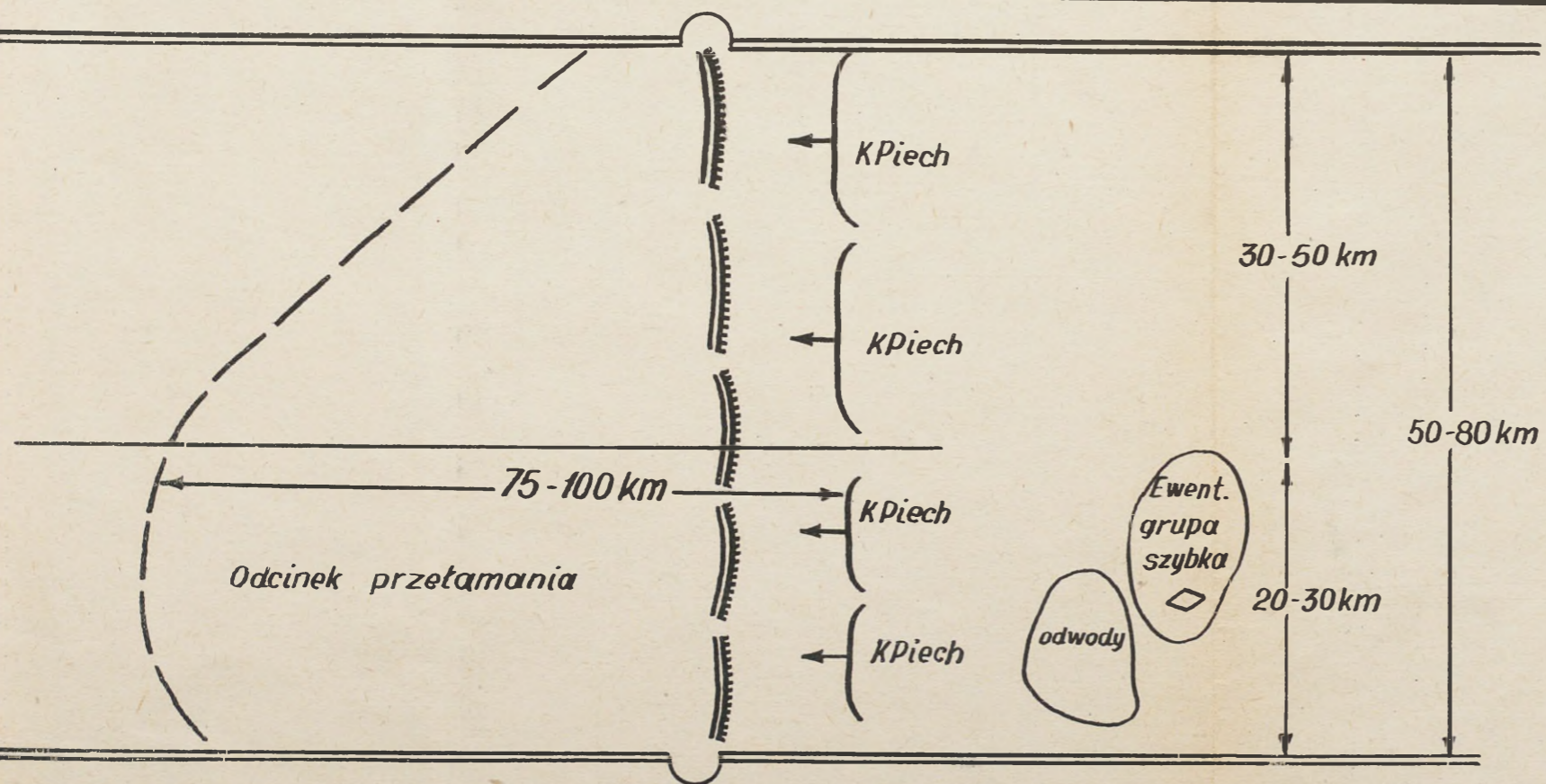
Przyjmowane gęstości operacyjne na kierunku głównego uderzenia:

- Dywizja piechoty na 2-2,5 km
- 50-100 dział i moździerzy na 1 km Frontu
- 50-100 czotgów na 1 km Frontu.

Typowe formy operacji przyjmowane dla Frontu:

1. Uderzenie siłami 2-3 armii na wąskim odcinku dla dokonania wyłomu i rozwinięcia go w głąb.
2. Uderzenie kilku armii dwóch Frontów na 200-250 km celem rozgromienia npla na szerokim Froncie.
3. Uderzenie kilku armii na różnych odcinkach Frontu celem porażenia całego Frontu obrony przeciwnika.

GŁĘBOKA OPERACJA ZACZEPNA ARMII UDERZENIOWEJ W/G ZASADZ LAT 1939-1940

Skład armii:

- 12-15 DP (4-5 KPiech)
- 10-12 pułków artylerii
- 6-8 B. czołgów
- 2-3 dywizje lotnictwa
- niekiedy grupa szybka (KZmech lub KKawalerii)

Formy operacji armijnej

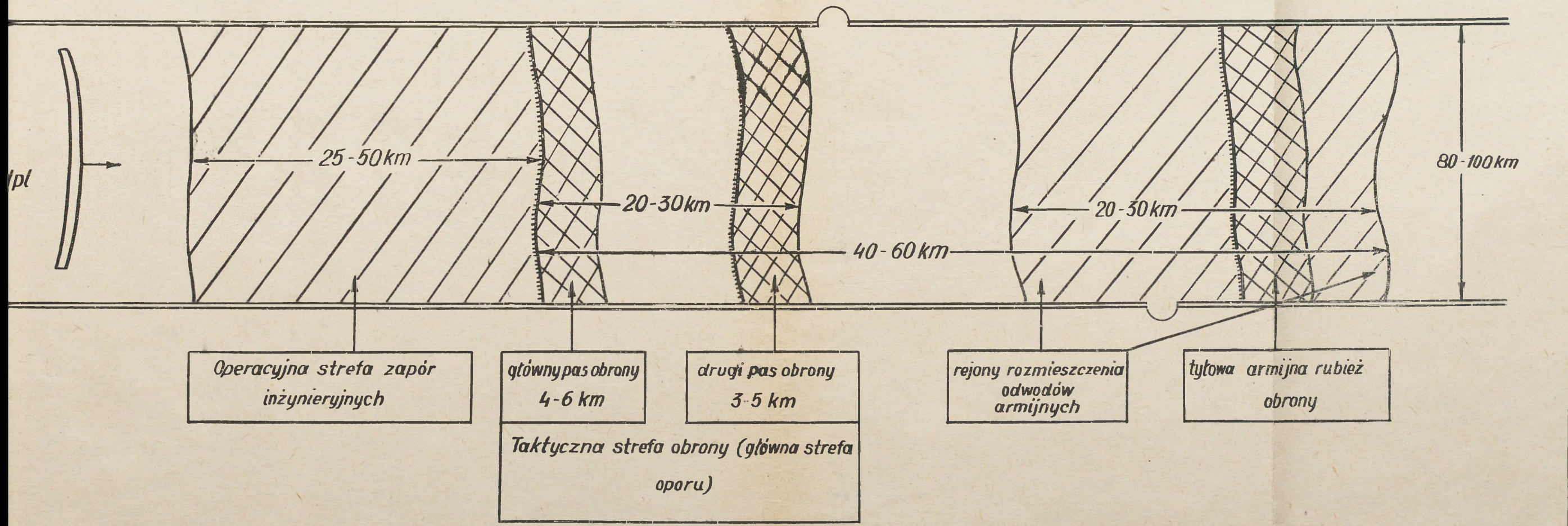
- uderzenie w centrum pasa natarcia
- uderzenie jednym ze skrzydeł
- uderzenie całej masy wojsk przy natarciu w wąskim pasie
- uderzenie koncentryczne skrzydłami armii na zbieżnych kierunkach

Tempo natarcia: piechoty 10-15 km na dobę
wojsk szybkich 40-50 km na dobę

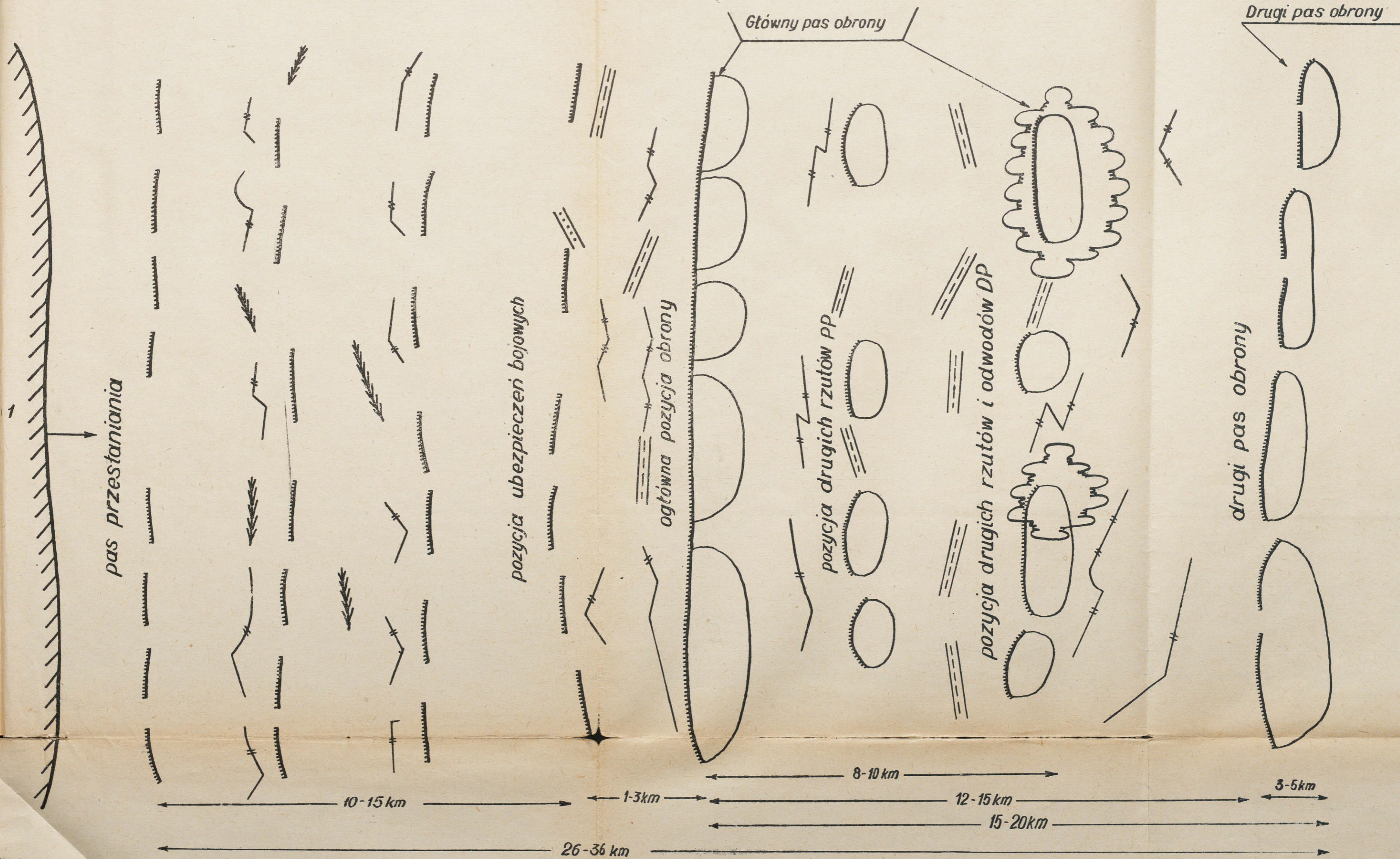
uwaga: 1) w/w ugrupowanie stosowano w przetamaniu przygotowanej obrony npla.

2) przy przetamaniu obrony doraźnej w pierwszym rzucie operacyjnym mogły być ugrupowane związki pancerne i zmechanizowane.

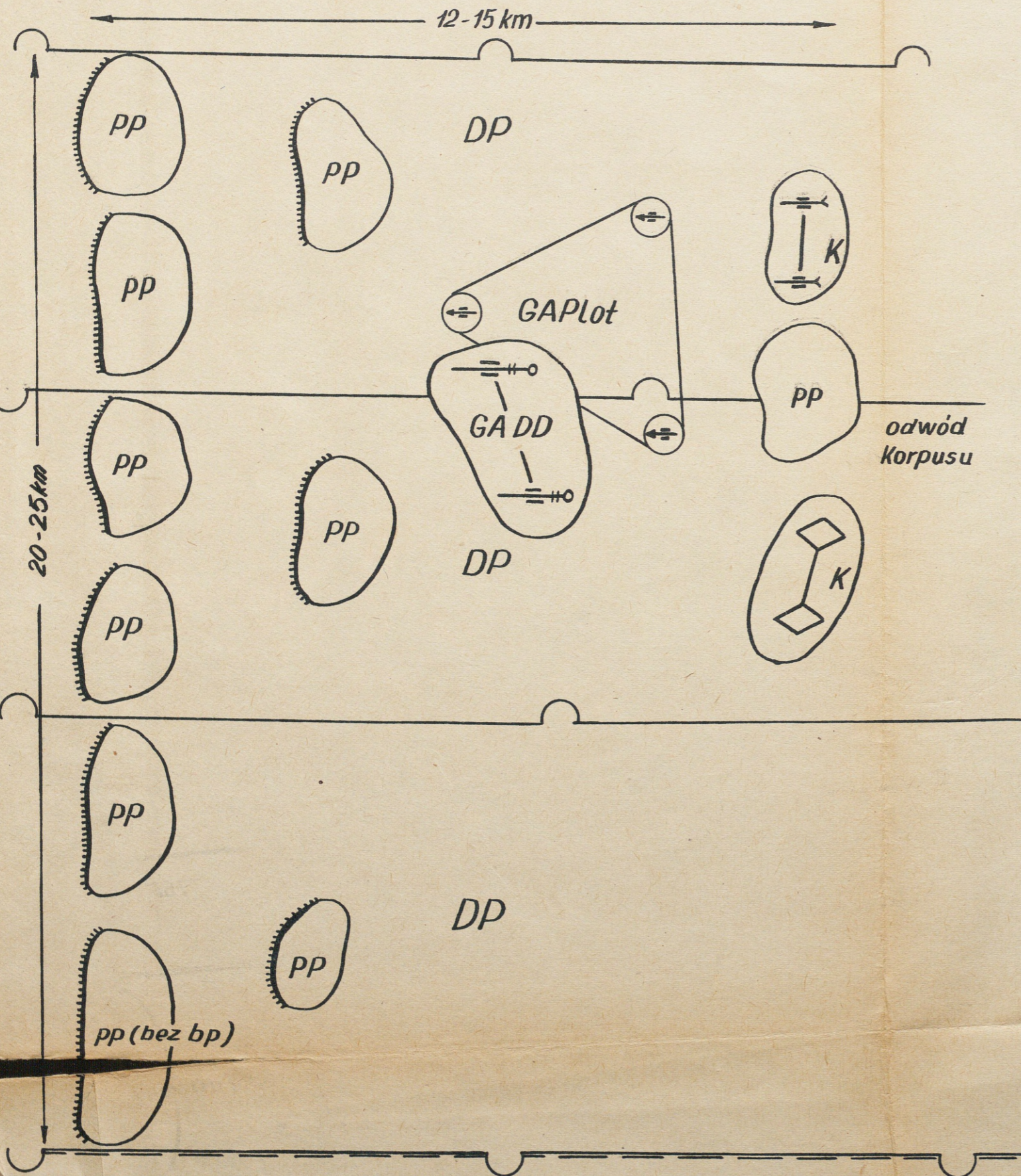
STRUKTURA OBRONY ARMII W/G ZASAD Z LAT 1939-1940

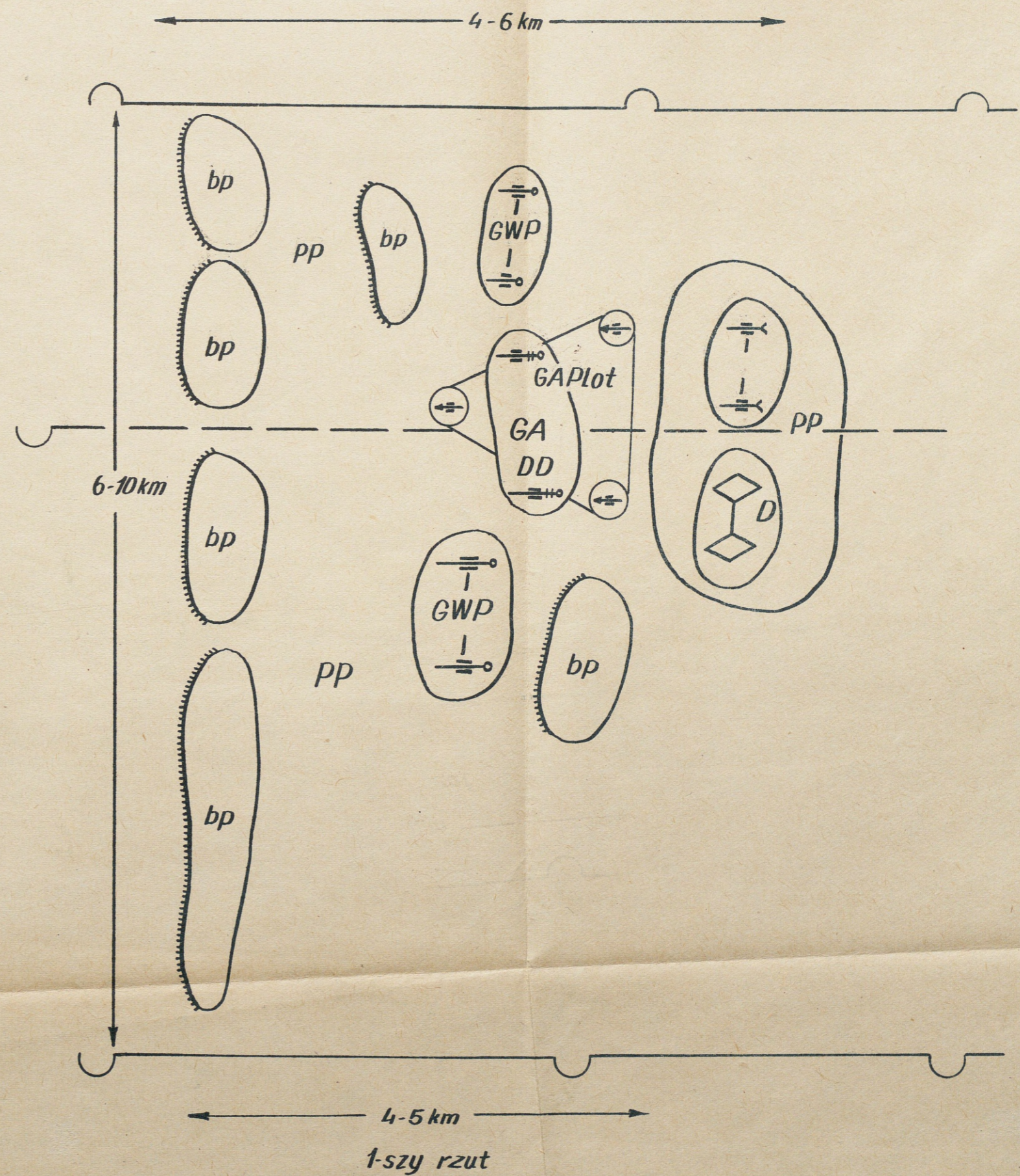
STRUKTURA OBRONY KA W/G ZASAD Z LAT 1940-1941

UGRUPOWANIE OBRONNE KA W/G ZASAD Z LAT 1940-1941

UGRUPOWANIE OBRONNE DP W/G ZASAD Z LAT 1940-1941

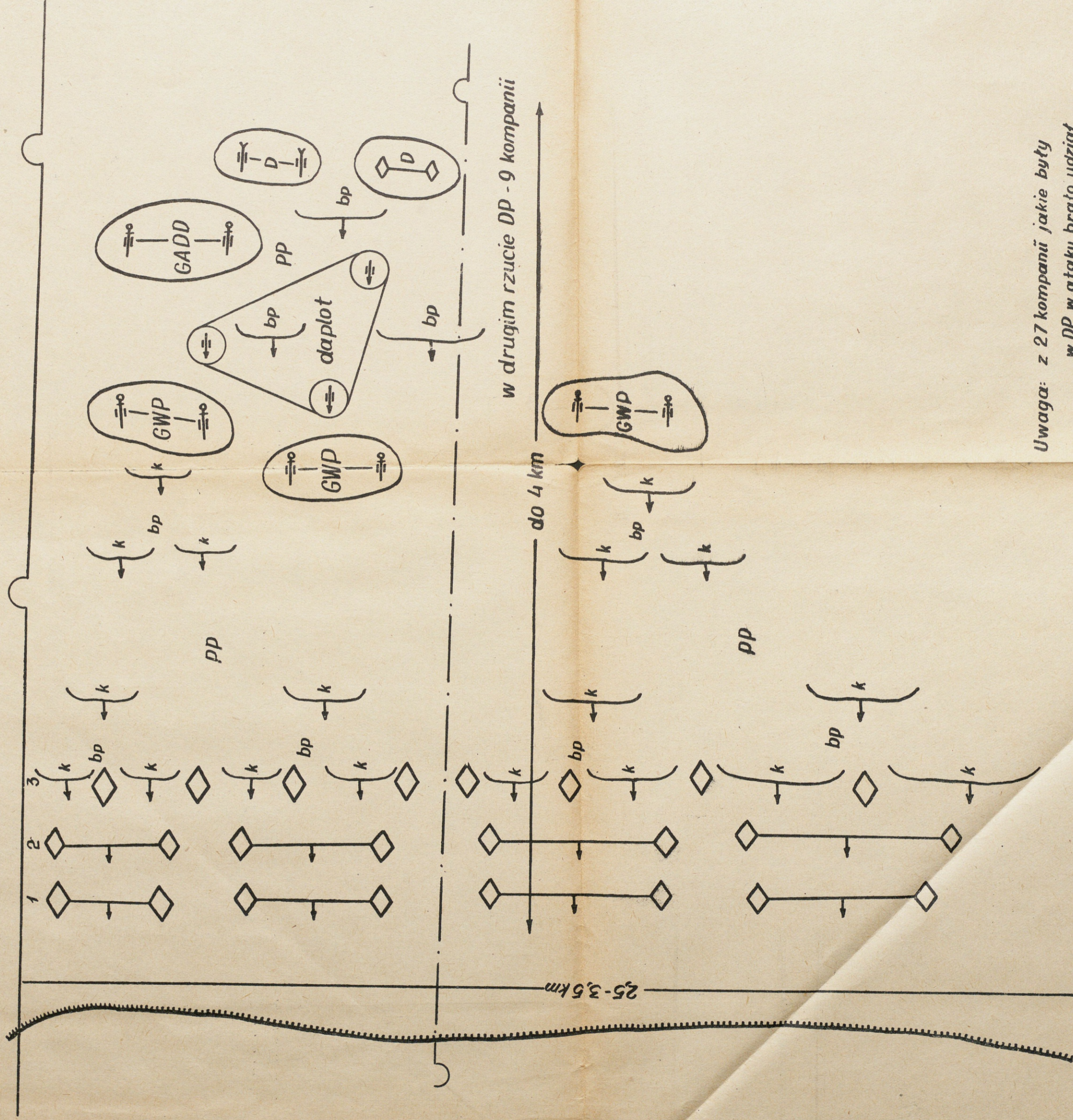
UGRUPOWANIE ZACZEPNE DP W/G ZASAD Z LAT

1940 - 1941

1-szy rzut

2-gi rzut

czołgi BWP
w rzutach

w drugim rzucie DP - 9 kompanii

Uwaga: z 27 kompanii jakie były
w DP w ataku brało udział
tylko 8 kompanii

GŁĘBOKOŚĆ ZADAŃ BOJOWYCH DP I KA ORAZ UGRUPOWANIE ZACZEPNE KA W/G ZASAD Z LAT 1940-1941

